

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 35
27/2020
4. júl 2020

Cena 0,60 €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

PROF. EMÍLIA HRABOVEC O PÁPEŽOVI JÁNOVI PAVLOVI II. Strana 4.

VUČIĆOV VOLEBNÝ TRIUMF PREVÝŠIL VŠETKY OČAKÁVANIA Strana 5.

BIBLISTA DOC. JÁN HUSÁR O PILIEROCH PRAVOSLÁVIA Strana 6.

GENERÁL ARTÚR GÖRGEY – HRDINA ALEBO ZRADCA Strana 8.

MATICA SLOVENSKÁ SA LÚČI SO SPRÁVCOM HANAKOVIČOM Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Konečne sme si vydýchli v nádeji, že koronavírus už od nás odchádza. Azda sa nepotvrdí ľudová múdrosť, že zdanie klame. Neodhadzujme rúška ani zodpovednosť, ktorá nás priviedla k doteraz dobrému výsledku.

V čase prísnej karantény bolo najlepším rozptýlením čítanie. V prvých dňoch mnohí prečítali knihy, odložené na čas, keď budú mať čas, našli nové pravdy v starých knihách. Tak u mňa prišla na rad aj kniha Novinári Ľuboša Juríka, ktorú vydalo vydavateľstvo Smena v roku 1984. Rok vydania evokuje názov vizionárskej knihy Georga Orwela 1984. Ako vieme, vo fiktívnej krajine, kde je vodcom Veľký brat, majú ministerstvo pravdy, ba aj ministerstvo lásky, ktoré majú ďaleko od skutočného významu týchto slov. Naša nová vláda hľadá pre svojich nové posty, úrady a ministerstvá. Stačilo by si prečítať knihu 1984. Vo fiktívnej krajine Oceánia na verejných aj súkromných priestoroch boli obrazovky s upozornením „Veľký brat ťa sleduje“. Chvalabohu, u nás Veľký brat nepochodil. Zatiaľ...

A Juríkovi Novinári? Od vydania knihy uplynulo tridsaťšesť rokov, preto sa dala čakať väčšia poplatnosť dobe. Opak však je pravda. Autor nám dal nahliadnuť do redakčnej kuchyne jedného týždenníka so všetkými kladmi aj zápormi redakčnej práce tých čias. Nosnými témami boli pohľady na znečisťovanie životného prostredia vo fiktívnom petrochemickom kombináte v Bukovej a ochrana historických pamiatok mesta Banská Kamenica. Každý vedel, že dnes už renomovaný autor píše o Dubovej a Banskej Štiavnici... Už vtedy poukazoval, že voda sa stane strategickou surovinou, cennejšou ako ropa, a volal po ochrane spodných vôd Žitného ostrova aj kultúrnych hodnôt.

Tieto témy by mali rezonovať aj v dnešnej tlači. Ale ako hovorí Jurík: „Do istej miery je novinár taký, aká je spoločnosť, v ktorej žije. Poviem to inými slovami: Každý národ má takých novinárov, akých si zaslúži.“ Aj v čase nepodložených útokov na Maticu slovenskú, ktorú mnohí novinári ponižujú vedno s likvidátormi jej historických zásluh a zákonným poslaním v súčasnosti.

Margita KÁNIKOVÁ

R - 2020028

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

Neznámy a najmä neznalý vandal poškodil pamätník Andreja Hlinku v Bratislave

Útok na základné symboly nášho národa

Pavol JAVORSKÝ – Foto: internet, Denník S

Ľudské dejiny tvoria rôzne historické epochy. Vplyvné ríše svoj historický odkaz nezaznamenávali len do kroník, ale aj do sôch, pomníkov či pamätníkov. Ak ríša padla, historickí nástupníci – väčšinou jej oponenti – sa usilovali s jej dejinným obdobím vyrovnať. Veľakrát pritom ničili historický odkaz, umelecké diela nevynímajúc. Žiaľ, takýto vulgárny politický revanš sa objavil aj na Slovensku. Minulý týždeň neznámy páchateľ poškodil pamätník Andreja Hlinku v bratislavskom Ružinove.

Dejiny 20. storočia sú takýmto konaním poznačené najviac. Dôvodom je skutočnosť, že v tomto období vznikali totalitné ríše zla – nacistická Tretia ríša a boľševické štáty Európy. Ich predstavitelia neboli hodní pamätníkov, a preto ľudia tieto diela po ich páde ničili.

■ STARÝ FENOMÉN

So svojou históriou sa musí národ vyrovnať sám. Nie však emotívne, ale vedeckým skúmaním a objektívnym zhodnotením daného obdobia alebo osobnosti v kontexte doby. Dôležité sú fakty, nie pocity. Ak výskum preukáže, že skúmané obdobie či osoba pôsobili v rozpore s ľudskou dôstojnosťou, so slobodou a s demokraciou – možno umelecké diela, pripomínajúce ich pôsobenie, aj odstrániť.

Ak sa sochy likvidujú pod vplyvom emotívneho splanutia, je to fenomén nekultúry. Svedkami toho sme v USA, kde nedávno biely americký policajt usmrtil podozrivého páchateľa čiernej pleti. Policajtov zavreli do väzby, ale vášne odporcov tohto činu sa rozšírili v mnohých štátoch sveta. Boli to protesty proti rasizmu a americkým stereotypom. Nespokojní Američania mali na takéto protesty právo, pokým sa nezvrhli na pouličné boje a rabovanie. Vrcholom však bolo

ROMA LIVES MATTER – Na životoch Rómov záleží... Ale čo s tým má teraz spoločné Hlinka?

poškodzovanie a odstraňovanie sôch významných osobností amerických dejín – vrátane otcov amerického národa –, ktoré boli spojené s režimom, potierajúcim práva černochov. Aktivisti poškodili pamätníky takým osobnostiam, akými boli George Washington, Thomas Jefferson, Krištof Kolumbus či Theodore Roosevelt.

■ PRIMITÍVNY ČIN

Tieto protesty podnietili k trestnému činu aj neznámeho páchateľa, ktorý poškodil pamätník Andreja Hlinku. Sprejom prestriekal nápis Za Boha a národ a pred monument na podestu nastriekal nápis: Roma Lives Metter, čo v preklade znamená Na životoch Rómov záleží. V čase uzávierky tohto vydania SNN polícia páchateľa neodhalila.

„Takéto konanie treba rezolútne odmietnuť. Je to extrémizmus, ktorý nemá na Slovensku čo hľadať. Maticu slovenskú, ale aj mňa osobne poškodenie pamätníka Andreja Hlinku mrzí o to viac, že som sa osobne podieľal ako hovorca mestskej časti Ružinov na jeho odhalení v roku 2007. Dnes je to o to horšie, že útok na odkaz otca národa nesie v sebe ideologický nános,“ uviedol pre SNN predseda Miestneho odboru MS v Ružinove a správca Matice slovenskej Maroš Smolec.

■ REAKCIE POLITIKOV

Na útok zareagovali aj viacerí politici. Poslankyňa Anna Záborská (OĽaNO) na sociálnej sieti Kresťanskej únie čin odsúdila a uviedla, že je proti akejkoľvek forme extrémizmu. „Zneuctením pamätníkov, ako toho venovaného Andrejovi Hlinkovi, sa to začína,“ dodala. Jej kolega zo strany SMER-SD Dušan Jarjabek pre Denník S uviedol: „Je to rovnaká úbohosť, ako ničiť židovské cintoríny alebo odstraňovať pamätníky pre veliteľov Červenej armády.“ Podpredseda neparlamentnej SNS Anton Hrnko to komentoval na sociálnej sieti slovami: „Tento čin mohol spáchať len slaboduchý, hlúpy a zbabelý človek. Myslím si, že o ľuďoch tohto typu sa vyjadril aj americký prezident. Sú to úbožiaci, ktorým nie je nič sväté, a zbabelci, ktorí sa boja ísť do priamej konfrontácie s relevantnými názormi, a tak udierajú spoza bučka.“ Páchateľ nemal žiaden dôvod poškodiť pamätník. Na Slovensku sú totiž občania iných národností plnohodnotnými občanmi republiky, a dokonca práva menšín sú u nás nadštandardné. O rasizme nemožno na Slovensku vôbec hovoriť.

■ OTEC NÁRODA

Andrej Hlinka je skutočným otcom slovenského národa. Jeho pôsobenie v politickom, spoločenskom i duchovnom živote vytvorilo základ modernej slovenskej štátnosti. A to nielen počas druhej svetovej vojny, keď vznikla prvá Slovenská republika, ale aj v súčasnosti. Máme štátnosť. Slovenský národ je samostatný, svojbytný a za dvadsať rokov existencie preukázal životaschopnosť. Napriek jednoznačným historickým skutočnostiam o hodnote odkazu Andreja Hlinku existujú politici a verejné osoby, ktoré jeho osobnosť spochybňujú. Zaujímavosťou bolo, že tzv. mainstreamové médiá tento útok potichu obišli.

3 OTÁZKY PRE:

Mgr. Ing. Mariána ZAJACA, zástupcu starostu obce Terchová

Každý dnes môže položiť ruku na pluh...

● Na záver tohto týždňa sa v Terchovej uskutočnia už tridsiate prvé Cyrilometodské dni. Boli ste prvá obec na území vtedajšej ČSFR, kde sa takáto slávnosť uskutočnila už v roku 1990. Terchovčania sa ňou otvorene, sebavedome a originálne (po svojom) prihlásili k národným aj európskym duchovným hodnotám a toto kultúrne dedičstvo vytrvalo zveľaďujete novou invenčnou a duchovnou silou...

Aj na tridsiaty prvý ročník 3. – 5. júla sme pripravili bohatý program, ale museli sme zohľadňovať aj epidemiologické opatrenia; a tie stále trvajú.

● Terchovskú náturu len tak čosi nevystraší. Čo tieto Cyrilometodské dni ozdobí?

Prvýkrát ich oslávime už v diecéznej svätyni sv. Cyrila a Metoda aj s účasťou žilinského diecézneho biskupa Tomáša Galisa. Pripravená je Krížová cesta národných svätcov, výstava z tridsiatich ročníkov CMD a dôstojne si pripomenieme obecné jubileá – štyristo štyridsiate výročie prvej písomnej zmienky a tridsiate výročie novín Terchová. Špičkové umenie prezentuje náš rodák Milan Opálka výstavou Sklo v Terchovskej galérii umenia, na farskej budove odhalíme pamätnú tabuľu pátrovi Jozefovi Stašovi, nebudú chýbať naše muziky, tiež vystúpenie zboru Chryzostomos...

● Vaše účinkovanie je vzhľadom na pozíciu vo vedení obce akési samozrejmé...

Účinkoval som ako pätnásťročný študent gymnázia už na pamätnom prvom ročníku Cyrilometodských dní. Miništroval som na slávnostnej svätej omši, ktorú v našom preplnenom Kostole sv. Cyrila a Metoda vtedy celebroval Ján Chryzostom Korec. Tento moment mám vždy pred očami, keď sa každoročne pripravuje a slávi ďalší ročník. Vnímam ich ako odpoveď na Konštantínovu-Cyrilovu výzvu, či lepšie povedané prosbu, ktorú adresoval zo smrteľného lôžka svojmu bratovi Metodovi, aby pokračoval v brázde, ktorú spolu začali pri našich predkoch. On poslúchol... Každý z nás môže byť pomyselným Metodom súčasnosti a každý z nás môže aj dnes položiť ruku na pluh a zveľaďovať cyrilo-metodské pole tam, kde je a pôsobí. My sa o to usilujeme už tridsať rokov. Tridsať brázd sa neoralo vždy ľahko. Dedičné pole duchovnosti, vzdelania i kultúry si vyžaduje neustálu pozornosť. Stačí dva-tri roky poľaviť a pole začne zarastať...

Zhováral sa Emil SEMANCO
Foto: František MUCHA

ISSN 0862-8823 27
9 770862 882007

V SNN 28/2020 SI PREČÍTATE

- Problematiku nedostatočného financovania Matice riešia jej predstavitelia už roky
- Úspešný futbalový obranca Ján ĎURICA: Vždy som hral pre Slovenskú republiku
- Pred sto rokmi zámerne rozšírili falošný dôvod Štefánikovho návratu domov

Denné počty nakazených už presahujú marcové a aprílové priemery

Druhá vlna alebo nedisciplinovanosť

Ján ČERNÝ – Foto: internet

Pätnásť infikovaných za deň, to už tu dávno nebolo. Pritom testov sa vykonáva neraz len desatina toho, čo predtým. Na zodpovednosť pomaly zabúdame, lenže nový vírus a COVID-19 sú stále tu.

Ťaživá deprimujúca súčasnosť má aj takéto podoby...

Druhá vlna ochorenia COVID-19 na Slovensku môže vzniknúť najmä vtedy, ak by k nám ochorenie importovali návštevníci aj naši turisti z iných krajín. „Odporúčame, aby ľudia zvážili nevyhnutnosť cestovania do zahraničia. V prípade osôb vracajúcich sa zo zahraničia je potrebné riadiť sa aktuálne platnými opatreniami Úradu verejného zdravotníctva (ÚVZ) Slovenskej republiky," pripomína hlavný hygienik SR Ján Mikas.

■ DISCIPLÍNA OCHABLA

Potvrdzuje to aj minister zdravotníctva Marek Krajčí, ktorý pripomína, že všetko je o disciplíne ľudí, ktorí prichádzajú na Slovensko z iných krajín. „To, že sú hranice otvorené, bolo po tom, ako sa to realizovalo po celej Európe, a takýto režim sa od nás očakával. Pokiaľ by boli ľudia zodpovední a rešpektovali by usmernenia, ktoré teraz sú, verím, že by sme mohli zostať v takomto režime, že budeme testovať a dohľadávať kontakty a nebudeme musieť obmedzovať ekonomiku a iný život v krajine," povedal minister Krajčí na tlačovej konferencii.

Epidemiológovia v najbližšom čase plánujú pokračovať v dohľade nad populáciou a cielene testovať indikované osoby, dohľadávať kontakty potvrdených prípadov, tie potvrdené dávať do izolácie a nariaďovať im klinický odber vzoriek na ochorenie COVID-19. Tieto kroky sú podľa Jána Mikasa veľmi účinné v eliminácii šírenia nového koronavírusu. Jedným z krokov epidemiologického dohľadu je aj záchyt pôvodcu nákazy v životnom prostredí z odpadových vôd, ktoré môžu obsahovať vírusy vylúčené príznakovými aj bezpríznakovými osobami. Lekári budú mapovať výskyt vírusov cirkulujúcich v populácii.

■ ZHODNOTIA POSTUP

Vláda Slovenskej republiky podľa ministra zdravotníctva už pripravuje určité kroky, ktorými sa bude usilovať získavať a dohľadávať informácie o ľuďoch, ktorí prišli z týchto krajín, pomocou mobilných operátorov. Všetko je však v štádiu riešenia; na takéto kontroly je totiž potrebné zmeniť legislatívu.

Pokiaľ ide o masívne testovanie, minister tvrdí, že momentálne nie je potrebné. „Ak sa táto situácia bude ďalej týmto spôsobom šíriť a budú do nemocníc pribúdať ďalšie prípady, čo sa zatiaľ nedeje, tak určite zvážime ďalšie opatrenia," informoval minister. Dôležité je podľa neho dodržať nariadenú domácu izoláciu po návrate z krajín, ktoré nie sú opatrením ÚVZ SR označené ako bezpečné z pohľadu vývoja epidemiologickej situácie.

V prípade druhej vlny ÚVZ prijme opatrenia na lokálnej úrovni. Medzi opatrenia môže patriť karanténa, vyhľadávanie kontaktov, zatváranie škôl, ak sa v nich potvrdí ochorenie COVID-19 a podobne. Podľa hlavného hygienika Jána Mikasa v tom prípade budú pokračovať aj sociálne dištančné opatrenia, nosenie rúšok a rukavíc, dezinfekcia rúk a prostredia. Zvýšený výskyt prípadov ochorenia COVID-19 odborníci očakávajú na jeseň spolu s nárastom akútnych respiračných ochorení a chrípky. „Nevylučujeme, že výskyt ochorení môže nastať aj skôr, keďže už dnes vnímame, že v niektorých krajinách začína chorobnosť na ochorenie COVID-19 narastať," povedal tiež hlavný hygienik.

Ozdraviť ekonomiku je najväčšia výzva, ktorá pred nami v súčasnosti stojí

Európsky trh sa musí opäť rozhýbať

Štefan ZLATOŠ – Foto: internet

Po videorokovaní ministrov pre vnútorný trh a priemysel to oznámil štátny tajomník ministerstva hospodárstva Ján Oravec. Slovensko môže v najbližších rokoch získať až štrnásť miliárd eur.

Prioritou je obnova, posilnenie a prehĺbenie vnútorného trhu, rozvoj priemyslu, klimatické a digitálne zmeny a celkové posilnenie konkurencieschopnosti. K štátom, ktoré plán obnovy podporili, patrí aj Slovensko. „Tento plán z dielne Európskej komisie môže zásadne pomôcť k ekonomickej obnove Európy a Slovenska. Prostriedky však musíme investovať nanajvýš rozumne a v súlade s potrebami našej ekonomiky. Musíme pritom myslieť najmä na budúcnosť, ktorá bude bezpochyby patriť čistým technológiám a digitalizácii," informoval štátny tajomník ministerstva hospodárstva Ján Oravec. „Vzhľadom na to, že aj v budúcom období zostaneme vo vzťahu k rozpočtu EÚ ako čistí príjemcovia, považujeme prerokovaný návrh za pozitívny pre Slovensko. Celkovo si tak v najbližších siedmich rokoch môžeme polepšiť až o štrnásť miliárd eur," povedal tiež Ján Oravec.

■ EUROPOSLANEC ŠTEFANEC

„Rozsah financovania obnovy európskej ekonomiky nemá v našej histórii obdobu a pre Slovensko je kľúčový. Dôležité je, že sme presadili, aby bol Fond obnovy vytvorený na základe jasných mechanizmov a pravidiel pod kontrolou európskych inštitúcií. Prostriedky z neho pôjdu do oblastí, ako sú inovácie, digitalizácia, zelené technológie a podpora malého a stredného podnikania. Takto sa v budúcnosti vrátia na vyššom raste a lepšej kvalite európskej ekonomiky."

■ EUROPOSLANKYŇA BEŇOVÁ

„Pri predstavení návrhu nového európskeho rozpočtu na nasledujúce sedemročné obdobie považujem pre Slovensko za dôležitý predovšetkým spôsob, akým chce Európska komisia v ňom alokované finančné prostriedky zabezpečiť, rovnako ako formu ich poskytovania jednotlivým členským štátom. Komisia bude musieť nájsť kompromis v podobe kombinácie grantov a pôžičiek, na ktorom bude možné dosiahnuť európsky konsenzus. Vzhľadom na očakávaný hospodársky prepad je totiž spoločný európsky recept nevyhnutný."

■ EUROPOSLANEC JURZYCA

„Je dobré, že Európska komisia prišla s návrhom na obnovu ekonomík EÚ, bude ho však potrebné zásadne vylepšiť. Dôležité je, aby sa v budúcnosti oplatilo členským štátom hospodáriť dlhodobo udržateľne, čo tento návrh nezaručuje, skôr naopak. Fond obnovy by mal byť vybudovaný tak, aby bolo jasne vidno, ktorý členský štát akou mierou prispel a do akej miery mu dlžník splatí jeho vklad, to v tomto návrhu nie je. Ako bude plán obnovy financovaný, má byť dohodnuté až v budúcnosti. Pomoc by mala byť aj podmienená reformami a obnovením pravidiel Paktu stability a rastu a ich vyššou vymožiteľnosťou, inak hrozí, že z Európskej únie zostane zadlžená strecha, pod ktorou členské štáty nebudú chcieť spolupracovať."

■ TREBA NÁJSŤ ZHODU

Pre návrh viacročného finančného rámca EÚ 2021 – 2027, ktorý bude tvoriť základ ozdravného plánu EÚ po roku 2020, je nevyhnutné nájsť zhodu na strane všetkých dvadsiatich siedmich členských krajín. Vyžaduje si to však istú dávku flexibility, ktorá Únii doteraz pomerne výrazne chýbala. Teraz už si však nemôže dovoliť otáľať s opatreniami, ktoré majú slúžiť predovšetkým na podporu svojich občanov. Je to priorita potrebná a nevyhnutná v menej rozvinutých regiónoch Únie, ktoré boli v značnej miere dotknuté pandémiou a budú výrazným spôsobom pomáhať znižovať regionálne rozdiely v celom spoločenstve.

VŠIMLI SME SI

Národná zoologická záhrada v Bojniciach po niekoľko rokov, aj vlani, v tomto období poskytovala pekné zážitky v Motýlej záhrade, do ktorej objednávala exponáty z anglickej farmy, kam budúce motýle postupne privážali do skleníkových liahní, aby sa tu v osobitných podmienkach liahli na potešenie návštevníkov až do polovice septembra. Lietajúce drahokamy boli jednou z jej najväčších atrakcií. Ktovie, ako to bude v tomto roku, keď u nás, ale najmä vo Veľkej Británii, „lietajú" vírusy a bežný život a jeho radosti umŕtvujú všelijaké rôzne obmedzenia a nariadenia...

Jasoňa červenookého možno na Slovensku pozorovať iba na niekoľkých stredných a vyšších horských lokalitách.

Lietajúce drahokamy

Vo veľkom meste niet veľa príležitostí na sledovanie motýľov, viac ich poskytujú prirodzené podmienky v prírode, kde u nás odborníci nárátali 3 598 druhov motýľov. V Európe ich je okolo päťtisíc, ale aj tak je to iba nepatrná časť zo stošesťdesiattisíc druhov, ktoré poletujú po celej planéte Zem. A sú medzi nimi mnohé naozaj raritné, ale aj pre svoju jedinečnosť ohrozené, keďže lákajú nielen entomológov, ale aj laických zberačov...

Naším, vari najkrajším, ale zároveň aj najohrozenejším motýľom je jasoň červenooký (Parnassius apollo) z čeľade vidlochvostovitých (Papilonidae); vzácny chránený druh, ktorý sa u nás ako glaciálny relikt zdržiava len na niekoľkých lokalitách. Ochranári vyčíslili hodnotu jedného na štyristošesťdesiat eur. Nečudo, že na jasoňov dozerajú a starostlivo ich zratúvajú, kde ich koľko nájdu. Sledoval som ich počínanie v Pieninách pod masívom Bystríka na svahoch Vylízanej a poviem vám, bolo to zaujímavé divadlo. Človek nie je kamzík a parcelovať strmý zvetraný skalný svah, deliť ho natiahnutými šnúrami na presne vymerané úseky a čakať, kedy sa v ktorom objaví krásavček s čiernymi škvrnami na horných krídelkách a krásnymi červenými bodkami orámovanými čiernymi kruhmi na dolných, to dá zabrať. Pravdaže, konečný výsledok musí podčiarknuť vhodné slnečné počasie... Tak nech tým obetavým zoozáchrancom, motýľom, ale aj uvážlivým návštevníkom slnečné dni v našej krásnej prírode pribúdajú. A s nimi aj nevšedné zážitky...

Text a foto: Emil SEMANCO

Dejiny Medzibodrožia viac rokov približujú v Kráľovskom Chlmci

Múzejná expozícia Mailáthovcov

V Kráľovskom Chlmci pri odbočke z Hlavnej na Mailáthovu ulicu vás upúta socha grófa Jozefa Mailátha. O jeho prínose pre región Medzibodrožia sme už v matičnom týždenníku písali. Neďaleko odtiaľ stojí Regionálne múzeum nesúce jeho meno. Sídli v budove, ktorú nechal postaviť. Aj keď mala označenie kultúrna pamiatka, neuchránilo ju to od nepriazne doby, keď počas socializmu slúžila ako policajná stanica, škôlka, navijáreň elektromotorov, krajčírska prevádzkareň, mestská univerzita či knižnica...

Všetky tieto „poslania" sa na pamiatkovom objekte podpísali. Bolo ho treba opraviť, vymeniť strešnú krytinu a upraviť interiér. V súčasnosti už komplexne zrekonštruovaná budova s účelovým priestorovým členením interiéru a modernou technickou vybavenosťou je výsledkom projektu Dialóg múzeí v Kráľovskom Chlmci a maďarskom meste Cigánd. Slávnostné otvorenie obnovenej Regionálnej muzeálnej expozície Jozefa Mailátha sa uskutočnilo 30. novembra 2015. Projekt bol podporený z výzvy Programu cezhraničnej spolupráce Maďarská republika – Slovenská republika 2007 – 2013. Partnermi projektu sa stali maďarské okresné mesto Cigánd a Kultúrne centrum Medzibodrožia a Použia v Kráľovskom Chlmci, ku ktorému sa ako projektový partner pridalo aj mesto ako majiteľ budovy. Zriaďovateľom kultúrneho centra je Košický samosprávny kraj. Celkový rozpočet projektu pre slovenskú i maďarskú stranu predstavoval 1 167 810 eur.

Múzeum sa v rámci špecializácie zameriava na národopisné dejiny obyvateľov Medzibodrožia a Použia vrátane dejín ľudových tradícií. V hlavnej prízemnej časti, tzv. veľkej sále, boli vytvorené priestory pre dočasné výstavy. V západnom krídle je zariadená vedecká študovňa s múzejnou knižnicou. Na prízemí dostala priestor výtvarná galéria. V suterénnych a pivničných miestnostiach sa nachádza Kráľovská vínna apotéka so stálou výstavou Kráľovskochlmeckého vinohradníckeho rajónu. Dôležitou súčasťou projektu je aj využitie nádvoria múzea.

ČO INÍ NEPÍŠU

Pohľad na vstup do múzea a expozície Mailáthovcov v Kráľovskom Chlmci

Na prízemí východného krídla historickej budovy je umiestnená stála výstava tunajšieho rodu Mailáthovcov a regulácie Bodrogu, Latorice a Tisy. Gróf Mailáth bol právnik, novinár, autor hospodárskych diel, hudobný skladateľ a sociológ. Venoval sa činnostiam, ktoré zlepšovali život tunajších jednoduchých ľudí. Dal postaviť prvú železnicu v oblasti, zaviesť telefónnu sieť, zriadil pre robotníkov poisťovňu a vybudoval niekoľko tovární. V roku 1894 dal v Kráľovskom Chlmci postaviť sídlo Vodného družstva na reguláciu Tisy v Medzibodroží (súčasné sídlo múzea), ktorého bol štyri desaťročia predsedom a prispel k výstavbe hrádzí na tunajších tokoch. O tri roky neskôr vybudoval verejnú nemocnicu. V tejto záslužnej práci mu pomáhala aj jeho manželka Mária Sečéniová, ktorú volali „veľká žena Medzibodrožia.

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

Ozveny spoza južnej hranice

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Po nedávnom stretnutí predsedu vlády so zástupcami maďarskej menšiny a jeho návšteve Maďarska sa na maďarsko-slovenských či slovensko-maďarských portáloch rozbehli hodnotenia udalostí. Pozoruhodný jav. Čím viac iredentistický, revizionistický či šovinistický portál, tým pozitívnejšie hodnotenia nášho premiéra. Slovenské mienkotvorné médiá ospevovali bratskú atmosféru stretnutia s maďarským predsedom vlády Orbánom. Výmena darčekov, medové motúziky, štrúdlička a navždy dobrí. Chýbala historická pamäť a pochopenie diplomatickej reči. Je isté, že v príprave stretnutia bolo dohodnuté vyhýbať sa konfrontačným témam. Len naša strana to zle pochopila. Ak si niekto vykladal priateľskú atmosféru stretnutia ako Orbánovo bratské objatie, uvedomenie si a uznanie historických súvislostí maďarskou stranou a vzdanie sa posttrianonskej traumy, ťažko sa mýlil. Orbán v podstate nepovedal k vzájomným vzťahom nič podstatné. Prejavy našej strany si maďarské politické kruhy na obidvoch stranách spoločnej hranice vykladajú po svojom. Príkladom môže byť nie celkom šťastná formulácia, ako Maďari budú môcť bez strachu používať svoj jazyk a rozvíjať svoju kultúru. Maďarské médiá to víťazne označili za priznanie Slovákov, že doteraz a stále existuje u nás akýsi kultúrny útlak maďarskej menšiny. Dúfajme, že naše ministerstvo zahraničných vecí má špecializovaný odbor, ktorý situáciu pred, počas a po stretnutí analyzoval a minimálne zobral na vedomie. Lebo optimizmus do budúcnosti tam nebol prítomný, darmo si ho môžeme nahovárať... Krátko pred stretnutím maďarský minister zahraničných vecí Szijjártó v parlamente uvádzal medzi krajinami, kam Maďarsko poslalo pomoc na prekonanie pandémie, akúsi krajinu Felvidék. Na vládnom webe sa v anglickom preklade uvádzala ako Upper Hungary. Dôvod

KOMENTÁR

minimálne na pozvanie maďarského veľvyslanca na pohovor. Samotný Orbán ukazoval poľskému premiérovi Morawieckemu mapu tzv. Veľkého Uhorska. Zjavne nezabúda na sen o spoločnej maďarsko-poľskej hranici. V gratulácii čerstvým maturantom na Facebooku použil takisto predtrianonskú mapu Uhorska. Rumuni a Chorváti sa proti tomu ohradili, naša diplomacia zostala ticho.

Aký je skutočný postoj Maďarska k Slovensku a susedným štátom, sa ukázalo prakticky ihneď po návšteve nášho premiéra. Maďarský parlament odsúhlasil návrh deklarácie o ochrane národnej (rozumej maďarskej) identity, ktorý predložila vládna strana Fidesz k výročiu Trianonu. Vo svojej podstate išlo o rekapituláciu či reinkarnáciu maďarských falošných argumentov pri rokovaniach v Trianone. A deklarácia, ktorú predložilo SMK pri stretnutí s naším predsedom vlády, bola rozpracovaním tohoto dokumentu do konkrétnych požiadaviek na dosiahnutie autonómie s perspektívou pripojenia autonómnych území k Maďarsku. Reakcia nášho rezortu diplomacie na taký provokačne formulovaný dokument bola vlažná. Médiá o ňom pre istotu neinformovali.

Použitie expresívnych výrazov ako reakcia na konanie prívržencov SMK pri obrazne podanej ruke premiéra a následná cesta do Maďarska vybudili maďarských komentátorov k ironickým poznámkam. Objavilo sa prirovnanie konania našej strany k Hullám Vasút, „húsenkovej dráhe“, v budapeštianskom Vidám parku. Hodnotenie návštevy na vládnej webovej stránke bolo, samozrejme, pozitívne, ale to sa zameralo najmä na hospodársku oblasť. Trianonu venovali jednu všeobecnú vetu.

Stránky vládnemu Fideszu naklonených portálov, portálov slovenských a maďarských iredentistických skupín sa ešte dlho budú bahniť v domnelej kajúcnosti Slovákov za imaginárne utrpenia akože spôsobené maďarskej menšine za posledných sto rokov. Nezabudli na transparenty aj niektorých dnešných vládnych politikov s plagátmi v tvare srdca vyzývali Orbána, aby „nekradol našich Maďarov“, lebo ich máme radi. Jedovato rozoberali preambulu našej ústavy, ale úplne zabudli na premenovanie Maďarskej republiky na Maďarsko. Na samotnú návštevu nášho premiéra sa objavil názor, že premiér mal najprv ísť do Maďarska, a nie do Česka. Lebo s Maďarmi sme boli tisíc rokov a s Čechmi len sto. Žiadalo by sa im preložiť Hlinkov citát o tisícročnom manželstve, ktoré sa nevydarilo. Rozvod s Čechmi bol aspoň dohodou o rozdelení BSM. Jedno je isté. Po prehodnotení posledného vývoja vzájomných vzťahov bolo by dobré riadiť sa pravidlom – menej je niekedy viac. Najmä pri vyjadreniach politikov na citlivé témy. Podaný prst neraz znamená stratu celej ruky.

Žeby sa schyľovalo k noci?

Ivan BROŽÍK

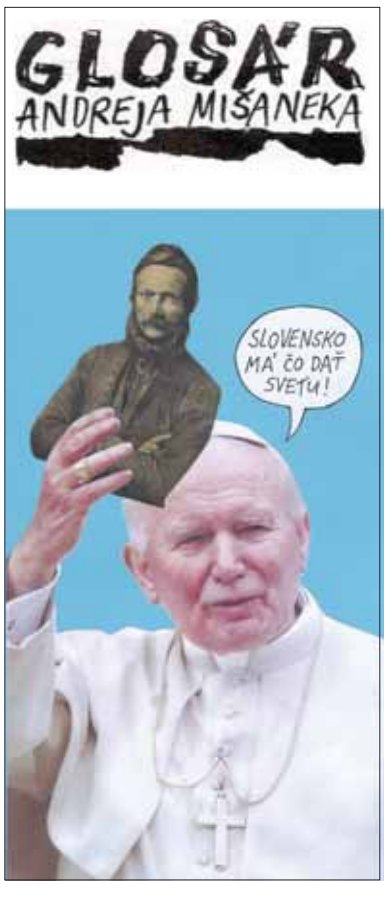
Čo chceme s novinami našimi? Pýtal sa čitateľov prvého augusta 1845 v prvom čísle zakladateľ a prvý šéfredaktor Slovenských národných novín Ľudovít Štúr. Zároveň pridal tieto vety: „Musíme poznať najsamprv samých seba, naše slabosti, naše chyby, viny a zlosti, jestliže ďalej sa chceme dostať, jestliže máme chuť k práci a k životu a jestli si do radu iných národov vo vlasti našej zastať mienime.“ A hneď ďalší Štúrov citát z prvého príhovoru k čitateľom novozaložených novín, ktorý je naozaj nadčasový: „Majme tú nádeju, že nám naša vlasť, keď bude vidieť, že neležíme viac jako klát na ceste, že neživoríme len telesne, ale že sa i my k vyššiemu ľudskému životu chápeme a to, čo je šľachetnejšie, peknejšie v živote ľudskom i my prijímame; majme tú nádeju, hovorím, že nám ona nielen neodoprie to, čokoľvek k rozvitiu sa nášmu potrebovať budeme, ale že nám ona to popraje, veď i my sme jej synovia, a to verní, veď bez nás vlasť naša jako celok nemôže do dobrého stavu vonkoncom prísť, nemôže jako celok rozkvitnúť.“

POZNÁMKA

Je azda Ľudovít Štúr historicky „prekonaný“? Je prehodnotený jeho význam pre naše dejiny? Zdá sa, akoby to tak bolo, čítajúc názory autorov kmeňovo patriacich do našich chronicky známych samozvaných „mienkotvorných“ médií. Žiaľ, aj keď v úvodzovkách, ich nadpráca smerom k nevedomosti až hlúposti robí svoje v spoločnosti, manipulovanej k nevedomosti a hlúposti. Na Devíne si tak maximálne spomenú na pizzu v miestnej krčme a pri slovách národ a národný spočívajú ich asociácie iba pri tých najtemnejších fragmentoch našich dejín, ľudáctve a fašizme. Nechajme bokom, že v tých asociáciách je v tlačenej verzii plno gramatických chýb, v tej hovorenej podobe zas slovenčiny čoraz menej. Trendom je, ak nie hneď nevzdelanosť, tak iba povrchná rozhľadenosť. O našich slovenských osobnostiach, velikánoch našej kultúry či vedy sa už takmer nepíše, nahradili ich hviezdičky a pochybné bytôstky plytkého „šoubiznisu“.

Čo teda chceme s novinami našimi dnes? Chceme písať príbeh o úspešnom Slovensku, chceme písať o ľuďoch, ktorí ešte nezabudli, že sú s touto zemou spojení celými generáciami. Chceme písať o tom, čím a ako sme kedysi žili, čo nám tu predkovia zanechali a čo u nás na Slovensku obdivuje celý svet. Áno, podľa Ľudovíta Štúra „najväčšia každého a aj národa povinnosť je byť k samému sebe úprimným, a to aj my byť musíme, musíme mať, keď chceme ďalej prísť a žiť, tú silu všetko si vyznať a potom zase silu to robiť a na napravení pracovať, inakšie budeme tam viaznuť, kde sme dosiaľ viazli. Darmo je, ľudia majú svoje chyby, máme ich aj my, nie je ale hanba ich povyznávať, lebo sa tam už ukazuje chuť k polepšeniu, ale potupa je v nich strvávať“.

Čo iné ako odkaz zakladateľa týchto novín, najstarších na Slovensku, nám do nich prispievajúcim zostáva? „Tohoto teda budeme sa my držať v novinách našich, a keď na strane drahého nášho obecenstva bude tá istá vôľa, ktorá je na strane našej, máme pevnú nádeju, že to, čo robíme (v origináli – začíname – pozn. red.), sa nám podarí, a že to, čo s dobrou rozvahou chcieť budeme, vykonáme.“ Koľko rokov uplynulo od napísania uvedených citátov? Rovných stosedemdesiatpäť. Ešte aj slávne The New York Times sú o šesť rokov mladšie, The Wall Street Journal o celých štyridsaťpäť rokov. Ktovie, či to dnes u nás na Slovensku niečo povie.

SPOZA OPONY

Prečo nejde o názory, ale o fakty

Dušan D. KERNÝ

Pred rokmi, keď sa rozpadávala posledná podoba bývalého režimu, jednou z prvých otázok boli vzťahy s Maďarmi. Pravda, tu na Slovensku, nie tam v Prahe. Oficiálna Praha bola stelesnením priam skameneliny, nedvižnosti. Prvý to pomenoval Vladimír Mináč, vtedy ešte stále predseda Matice slovenskej: „Keď sa to nedá s Prahou, pôjdeme s Budapešťou. Nešlo o dvojstranné vzťahy, išlo o zmenu. Maďari už-už strihali hraničné drôty. Predvídavý Mináč, ktorý za roky v Matici naplno presiakol poznaním národného pohybu a osudov, nechcel, aby sme v tom pohybe zaostali, keď sa vlak rozbehne. Mináč, ešte stále dominujúca figúra doby, sa zubami-nechtami bránil navštíviť Nemecko, nechcel, aby ho tým oficiálne spisovateľské inštitúcie trápili, ale do Budapešti sa vybral hravo. Roky umlčovaný Ladislav Ťažký sa takisto vybral do Budapešti, stretol sa tam s Arpádom Gönczom, ten sa neskôr (na rozdiel od Ťažkého) stal prezidentom...

V Budapešti pôsobil František Valábek, všeobecne známy rozhlasový moderátor, majiteľ skvostného hlasu basbarytónového zafarbenia, hviezda zostavy najpočúvanejšieho Dobrého rána. Budapešť bola aj vtedy špičková možnosť na pôsobenie zahraničných spravodajcov. Všetci sa regrutovali z Bratislavy. V tomto vždy náročnom prostredí si vedeli vybudovať rešpekt, tiež uznanie v Prahe, a potvrdzovali schopnosti slovenského novinárstva. Sčasti to trvá ešte dodnes, už v ďalšej generácii, aj syn po otcovi, tu pôsobia Papucsekovci a profesionálne zvládajú také rozdielne prostredia medzi Budapešťou, Prahou a Bratislavou. Je to fenomén, ojedinelý v strednej Európe. Stojí to za štúdiu o vplyve na verejnú mienku, ale aj na úroveň vzájomného poznania hneď v troch štátoch. V tom čase prudkého kvasu zmien František Valábka navštívil jeho priateľ Ladislav Ballek, jeden z najvyzdvihovanejších spisovateľov tých čias. Overoval si u Valábka, ako vníma postup prekladateľa jeho diel, ktorý všade tam, kde Ballek používal maďarské vety, v preklade do maďarčiny ich nahradil slovenskými. Problém spočíval v tom, že maďarčina bola jazykom úplne iného sociálneho prostredia, iných pomerov. Používanie slovenčiny jasne hovorilo aj o inej dobe, mohlo ísť len o roky po roku 1945, a nie predtým, prinajmenšom nie medzi 1939 – 1945, inými slovami, v období veľmocenského diktátu, ktorý pripravil Československo o Podkarpatskú Rus a následne celý juh Slovenska. Jednoducho policajt hovoril po maďarsky v úplne inej dobe ako policajt po slovensky či česky.

Boli to časy, keď spisovatelia, s istým prispením novinárov, sa zaoberali nielen jazykom, ale najmä tým, ako ho presne používať. V onen večer sa neriešila iba otázka prekladov, Ballek bol prekvapený otázkou prekladateľa: ako budú Slováci po zmene pomerov postupovať v otázke maďarských miest na Slovensku. Akých miest, čudoval sa nekonfliktný, ústretový, plne svojimi textami pohltený prozaik (ročník 1941), ktorý ešte vtedy ani len netušil, že keď nastane zmena, vtiahne ho do politiky a potom sa stane najdlhšie slúžiacim veľvyslancom štátu, o ktorom sa mu tak ako mnohým iným ani len nesnívalo, že vznikne.

„Dušan, on nemenoval len Košice, Nitru, Nové Zámky, ale vysoko nad túto čiaru, hádam až pomaly k Banskej Bystrici,“ zdôveril sa mi nie ako vrcholový autor, známa osobnosť, ale skôr akosi súkromne, rovesníkovi takmer na deň, ktorý tiež vyrastal na juhu. Bolo to, ako keby sme odrazu museli hľadať mapu z čias, ktoré k nám tak nečakane brutálne vtrhli.

Odvtedy uplynulo tridsať rokov. Dnes je prekvapený tým, že z maďarskej strany už nepočúva otázky, ale jednoznačné vyhlásenia. Len ten, kto je neznalý alebo má ilúzie – ten, kto premárnil čas, len ten, kto sa zaberá taktikou či marketingom pred kamerou – nechápe tých, ktorí postupujú strategicky. Spomeňme rázusovské: „Čakali sme po páde Uhrov iné mravy.“ To bolo pred storočím. Dnes nemáme nárok byť nemilo prekvapení. V matičnom prostredí to vedia všetci. Treba ich počúvať, v tejto prudko zmenenej dobe to táto vláda potrebuje viac ako všetky predchádzajúce!

SEBAOBRANA

Národná banka Slovenska navrhuje obmedziť používanie jednocentových a dvojcentových mincí pri platbách v hotovosti. Ku koncu apríla bolo na Slovensku v obehu približne osemstosedemdesiat miliónov kusov euromincí. Z toho vyše šesťdesiat percent tvoria jednocentovky a dvojcentovky. Na jedného obyvateľa vrátane dojčiat tak vychádza asi deväťdesiat týchto platidiel....

Drobákom zvoní hrana

Drobáky máme všelikde po policiach, cengajú vo vreckách, zaťažujú peňaženky, zbytočne hrkajú v odkladacích priečinkoch v aute. Najdrobnejšie mince v našom peňažnom obehu majú vysokú mieru straty, inak povedané, národnej banke sa z neho nevracajú. Straty pri jednocentovke sú približne šesťdesiat percent, pri dvojcentovke štyridsať percent. Na porovnanie – priemerná strata pri všetkých ostatných minciach spolu je približne 8,5 percenta. Úspora pre banky či obchodníkov by pri zaokrúhľovaní cien mohla dosiahnuť pätnásť až dvadsať percent z celkových nákladov na manipuláciu s euromincami a na ich spracovanie.

Podľa výskumu Eurobarometra obyvateľov Slovenska obťažujú jednocentovky a dvojcentovky najviac z celej eurozóny. Podľa neho je až sedemdesiatštyri percent obyvateľov Slovenska za zrušenie ich používania, priemer eurozóny je šesťdesiatpäť percent. V rovnakom prieskume Slováci „vedú“ aj pri otázke, ktorá eurominca ich obťažuje najviac – pri jednocentovke je to takmer deväťdesiat percent opýtaných a na druhom mieste v rámci eurozóny sú dvojcentovky – osemdesiatsedem percent.

Národná banka Slovenska preto navrhuje zmeniť legislatívu tak, aby sa v praxi eliminovalo použitie dvoch najmenších euromincí, a to pomocou povinného zaokrúhľovania výslednej sumy za nákup pri platbe v hotovosti na najbližšiu nulu alebo päť eurocentov. Dosah na domácnosti by bol zanedbateľný – podľa simulácií NBS by na nákupoch zaplatili o približne nula až dva centy mesačne viac v porovnaní s pôvodným stavom. Porovnateľná situácia bola pri rušení desaťhalierových a dvadsaťhalierových mincí v roku 2003, keď nedošlo k nárastu cien tovarov a služieb.

Povinné zaokrúhľovanie cien pri platbe v hotovosti bude mať pozitívny vplyv na životné prostredie. Vydýchne si príroda, kde najmenšie mince často končia. NBS zároveň výrazne zredukuje použitie obalovej fólie, do ktorej sa mince balia, a výrazné množstvo emisií sa ušetrí aj pri preprave medzi úschovnými miestami NBS alebo z Mincovne Kremnica. Napríklad v rokoch 2017 – 2019 sa z Kremnice do NBS uskutočnilo až štyridsaťpäť transportov jedno a dvojcentových mincí.

Samotné zrušenie jednocentoviek a dvojcentoviek môže navrhnúť až Európska komisia. Obmedzenie ich použitia v praxi, napríklad formou zaokrúhľovania, však môžu navrhnúť aj jednotlivé štáty. Doteraz tak urobili Taliansko, Belgicko, Írsko, Fínsko a Holandsko, zvažuje to aj Estónsko. O zaokrúhľovaní cien však hovorí aj Programové vyhlásenie vlády SR na obdobie 2020 – 2024.

(ib)
Zdroj: NBS

Profesorka Emília HRABOVEC o vzťahu Jána Pavla II. k Slovensku

Pápež cítil osobitnú duchovnosť Slovákov

Zhováral sa Matej MINDÁR – Foto: archív SNN

Pred sto rokmi, 18. mája 1920, v poľských Wadowiciach uzrel svetlo sveta budúci pápež sv. Ján Pavol II. (Karol Józef Wojtyła). Od svojho nástupu k pontifikátu si postupne budoval pozitívny vzťah k slovenskému národu. Viac o tejto téme prezradila slovenská historička prof. Dr. phil. Emília HRABOVEC.

● Pri príležitosti stého výročia narodenia svätého Jána Pavla II. Veľvyslanectvo Poľskej republiky na Slovensku zorganizovalo výstavu Ján Pavol II. a Slováci, ktorej ste autorkou. Aký vzťah mal pápež k Slovákom?

Ján Pavol II. intenzívne vnímal, že Európa ide v ústrety zásadnej konfrontácii medzi dobrom a zlom, „evanjeliom a antievanjeliom“ a jeho pontifikát bol pokusom mobilizovať svedomie k návratu ku kresťanskej identite. Pápež veril, že Slovensko bude mať v tomto zápase veľkú úlohu. Blízkosť cítil aj k osobitnej duchovnosti slovenského národa a usiloval sa mu dopomôcť k uskutočneniu jeho prirodzených práv.

● Aký vzťah mal Ján Pavol II. k slovenskému exilu v Ríme?

Slovenský exil bol v čase, keď národ bez slobody a vlastného štátu pre svet neexistoval, jediným hlasom, ktorý vo svete bránil jeho právo na slobodu a samourčenie. Ján Pavol II. si to uvedomoval a exilu prejavoval podporu napriek obrovskému tlaku československého režimu, ktorý mal zo slovenského exilu obrovský strach a pápeža chcel prinútiť, aby proti nemu zakročil. Takéto tlaky boli za Pavla VI. príčinou, prečo Štátny sekretariát v snahe neohroziť rokovania s Prahou zaujal istý odstup od slovenského exilu. Ján Pavol II. takéto obavy nemal. Mnohým slovenským kňazom zveril vážne úlohy v Cirkvi, aj keď to bola snaha oprieť sa o osobnosti, s ktorými zdieľal zásadné postoje (prvý slovenský kuriálny kardinál Jozef Tomko, biskup Hrušovský a mnohí iní). Prejavom podpory bola aj pomoc pri zasielaní náboženskej literatúry z Ríma na Slovensko, súkromné audiencie, spolupráca so slovenskými kňazmi v Ríme pri riešení slovenských cirkevných otázok, návštevy slovenskej pôdy v zahraničí.

● Založenie Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme v roku 1963 umožnilo výchovu a vzdelávanie budúcich kňazov i laických vzdelancov. V novembri 1981 na jeho pôdu osobne zavítal pápež Ján Pavol II. Aký význam mala jeho návšteva pre slovenský katolícky exil?

Morálny aj politický význam návštevy pre exil i celý národ bol obrovský. Pápež pred svetom demonštroval podporu ústavu a jeho poslaniu šíriť poznanie a vieru tlačeným slovenským slovom a byť miestom duchovnej a intelektuálnej formácie a nábožensko-kultúrnym a diplomatickým hlasom Slovákov v Ríme, a tak zároveň prejavil aj úctu národu, ktorému ústav slúžil.

INTERVIEW

● Historický a duchovný odkaz sv. Cyrila a sv. Metoda je jedným z hlavných štátotvorných symbolov slovenského národa. Venoval Ján Pavol II. aj v tomto smere určitú pozornosť?

Kým ostatné obsahy pápežovej európskej vízie sa sformovali ešte v Krakove, jeho cyrilo-metodská idea sa upevnila až v Ríme aj pod slovenským vplyvom a stala sa jedným z pilierov jeho úsilia o obnovu kresťanskej Európy. Zo slovenského hľadiska je kľúčové, že kým jeho predchodcovia cyrilo-metodské dedičstvo vnímali vo všeobecnom slovansko-východnom svetle, Ján Pavol II. videl osobitné historické a duchovné puto medzi týmto dedičstvom a slovenským národom, ktorého predkovia boli prvými adresátmi misie solúnskych bratov a jej prostredníctvom vkročili na javisko dejín. Aj preto boli Slováci zaangažovaní do všetkých jeho cyrilo-metodských počinov.

● Vytvorením samostatnej slovenskej cirkevnej provincie 30. decembra 1977 pápežom Pavlom VI. sa zjednotili štátne a cirkevné hranice s Maďarskou republikou. Akú úlohu zohral v tomto procese Ján Pavol II.?

Profesorka Emília HRABOVEC je autorkou výstavy k storočnici jedinného slovanského pápeža Ján Pavol II. a Slovensko, ktorú pripravilo Veľvyslanectvo Poľskej republiky na Slovensku.

V roku 1977 sa upravili vonkajšie hranice slovenských diecéz. Až vďaka diplomacii Jána Pavla II. sa však podarilo vymôcť od štátu súhlas s vymenovaním prvého novodobého metropolitu Jána Sokola. Otvorená zostala aj otázka úpravy vnútorných hraníc biskupstiev. Hoci o novom rozčlenení diecéz sa na Slovensku diskutovalo dávno, iba obnovená Slovenská republika vytvorila priestor, aby ho bolo možné uskutočniť. Príprava prebiehala za Jána Pavla II., aj keď zavŕšená bola až za jeho nástupcu.

● V rámci protikomunistického odboja mladí slovenskí katolíci v liste z roka 1984 prezidentovi ČSSR Gustávovi Husákovi požadovali aj navrátenie tradičného cyrilo-metodského dvojkríža do štátneho znaku. Bol Ján Pavol II. už v tom čase zástancom samostatného Slovenska?

Ján Pavol II. prechovával vo veľkej úcte hodnotu národa ako prirodzeno-právneho spoločenstva a dejinného subjektu, ktorého identita vychádza z osobitnej duchovnosti a kultúry, ktorá je svojským spôsobom hľadania pravdy o Bohu a zmysle ľudskej existencie. Pápež bol presvedčený, že bez pestovania pravých hodnôt národov nie je možná ani nadnárodná symbióza. Bolo iba dôsledné, že morálne podporil aj právo Slovákov na samourčenie. Takýmto gestom bol historický bozk slovenskej zeme na letisku vo Vajnoroch v apríli 1990, ale aj to, že keď v roku 1984 prišiel posvätiť slovenskú katedrálu v Unionville, zaviala na nej popri pápežskej a kanadskej aj v Československu zakázaná slovenská zástava.

● Ako prijal Ján Pavol II. vznik samostatnej a demokratickej Slovenskej republiky prvého januára 1993?

Z úcty k hodnote národa pre pápeža vyplynulo, že Slovenskú republiku okamžite uznal, nadviazal s ňou diplomatické vzťahy a mladému štátu poskytol nielen morálnu, ale aj konkrétnu diplomatickú podporu.

● Ján Pavol II. ako hlava rímskokatolíckej cirkvi trikrát zavítal Slovensko. Aký význam mali jeho návštevy pre slovenský národ?

Návštevy mali veľký náboženský i politický význam. Pápež si uvedomoval, že Slovensko stálo na križovatke dejín, na ktorej sa rozhodne o tom, či priestor, uvoľnený pádom komunizmu, zaplnia kresťanské hodnoty alebo idey, ktoré pôjdu proti kresťanským tradíciám Slovenska. Zdôrazňoval preto, že budovanie štátu a obnova spoločnosti môže byť úspešná iba vtedy, keď bude spočívať na kresťanských princípoch, ktoré po stáročia viedli národ dejinami. Návštevy tiež ukázali, že malú, z hľadiska svetovej politiky nevýznamnú krajinu pod Tatrami považoval pápež za takú dôležitú, že jej venoval tri návštevy. Tú poslednú v čase, keď už bol veľmi chorý, ale cítil potrebu ešte raz Slovákom pripomenúť, aké veľké očakávania do nich vkladal v zápase o prežitie kresťanskej Európy.

O ČOM JE REČ

V duchu Kolomana Tiszu

Peter ŠTRELINGER

Nie, to nie je hoax, ani strašenie koronavírusom. Ministerstvo kultúry sa rozhodlo v rámci hospodárskej krízy šetriť tým najlepším spôsobom: treba zrušiť všetko nepotrebné, zbytočné, zastarané a hľadať nové cesty, ako obnoviť, zmodernizovať slovenskú kultúru. Začať treba tvrdo a nekompromisne. Tak ako v sedemdesiatych rokoch 19. storočia po rakúsko-uhorskom vyrovnaní. Prvé prišli na rad slovenské gymnáziá – a potom nasledovala v roku 1875 Matica slovenská. Na otázku srbského poslanca, ktorý protestoval proti zrušeniu Matice, sa ministerský predseda Kálman Tisza arogantne vyslovil, že načo je taký spolok, keď žiadneho slovenského národa v Uhorsku niet! A nechal zhabať majetok Matice a prideliť ho Hornouhorskému samovzdelávaciemu spolku.

Pravdaže, povieme si, to bolo v 19. storočí. Teraz žijeme v 21. storočí. Slováci majú už vyše tridsať rokov samostatný demokratický štát. A vlastného prezidenta, pardon, prezidentku. Ale aj ministerku kultúry, ktorá si myslí, že Matica slovenská je aj vo vlastnom štáte úplne zbytočná a treba ju zrušiť. Keď hneď aj nie zlikvidovať, aspoň poriadne zredukovať, obmedziť jej činnosť, lebo – či sa to niekomu páči, alebo nie, je to len staromódna reliktvia minulosti, treba ju poslať na hnojisko dejín. Z toho pani ministerka nemá obavy, veď jej hnutie je súčasťou vládnej koalície a tá má v parlamente ústavnú väčšinu. Ale ministerstvo kultúry, ktorému pani ministerka šéfuje, pozná aj iný – lepší spôsob na likvidáciu Matice: cez rozpočet ministerstva dostáva Matica financie na svoju činnosť. Tak treba privrieť peňazovod, Matica tú „neuveriteľnú“ sumu jeden a pol milióna eur na budúci rok nedostane. Možno jej siahnu len na časť peňazí. Tak či tak nebudú peniaze na činnosť, nebude z čoho platiť domy Matice slovenskej, vedeckú i výskumnú činnosť, podporovať folklór, chýbať bude na platy profesionálnych zamestnancov, prestanú sa vydávať knihy a časopisy. Pani ministerku štve aj vydávanie Slovenských národných novín. Ak si bude vedieť Matica zohnať vlastné zdroje alebo ju bude chcieť niekto sponzorovať, nech sa páči! Ale ministerstvo už na Maticu jednoducho prispievať nehodlá... Mali v minulosti lepšie hospodáriť.

Istotne pani ministerke niekto pošepkal, ako Matica zapotrošila zbierku na Národný poklad. A kam sa vlastne podel Matičný fond či dvadsaťšesť miliónov eur Podielového družstva Slovenské investície? Zbierka na Národný poklad bol veľkolepý projekt v čase vzniku samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993. Vyzbieralo sa takmer tridsať miliónov korún, ale aj zlato a striebro, hodne z toho prispeli zahraniční Slováci. Dnes už nežijú mnohí dobrodinci, ktorí prispeli do zbierky na Národný poklad. Nežije už ani národný umelec Vincent Hložník, ktorý venoval sto obrazov a osobne si želal, aby jeho dar spravovala Matica slovenská. Finančnú cenu tohto diela prevyšuje vysoká morálna hodnota tohto daru.

Nemožno si zakrývať oči, uši ani ústa a nepriznať si sebakriticky, že najmä strata finančnej zbierky na Národný poklad veľmi poškodila meno Matice slovenskej. Nie je našou úlohou teraz skúmať, čo sa vlastne stalo so zbierkou (obrazy, aj zlaté predmety sú v poriadku). Ani neviem, či sa už ukončilo súdne konanie s bývalým predsedom Matice Jozefom M.? Ale súčasné vedenie MS s tými finančnými kauzami nemá nič spoločné. Ak chce ministerka čistiť Augiášov chliev, nuž nedbám. Napokon, dnešná vláda sa netají tým, že hodlá odhaľovať korupciu a zlodejov, ktorí v minulosti rozkrádali štát. Ibaže ako sa vraví – všetko so všetkým súvisí. Hľadal som na internete, aby som sa viac dozvedel o novej pani ministerke kultúry. Kto jej radí? „Od ministra (kultúry) sa očakáva okamžitý akčný postoj a politická inovatívnosť pri zavádzaní kompenzačných opatrení...“ odporúča podpredsedníčka strany Progresívne Slovensko pani Zora Jaurová (Ženy v meste). Rada nad zlato práve od dcéry bývalého predsedu Matice slovenskej Jozefa M., zodpovedného za kauzy spojené so stratou Národného pokladu a ďalších finančných fondov, o ktoré vďaka jeho šéfovaniu Matica pravdepodobne nenávratne prišla.

Jednoznačné výsledky volieb v Srbsku znamenajú totálne fiasko opozície

Vučićov triumf prevýšil všetky očakávania

Martin JARINKOVIČ – Foto: zdroj internet

Srbsko 21. júna 2020 ako vôbec prvá krajina v období koronavírusovej pandémie uskutočnilo svoje voľby. Dátum bol z ústavného hľadiska vybraný ako posledný možný po odložení pôvodného aprílového termínu. Pre koronu zároveň došlo k spojeniu termínu parlamentných volieb, volieb do lokálnych samospráv a volieb do orgánov autonómnej oblasti Vojvodina do jedného dátumu. Krajina sa tak vyhla ústavným komplikáciám aj za cenu zdravotných rizík spojených s ešte stále nedoznenou vlnou pandémie.

Najmä pre obavy z epidémie (okrajovo aj pre bojkot časti opozície) sa na hlasovaní zúčastnila len polovica z celkového počtu vyše šesť a pol milióna oprávnených voličov, ktorí si mohli vybrať z ponuky dvadsaťjeden politických zoskupení. Novinkou bol znížený volebný cenzus. Politické zoskupenia tak po novom potrebovali prekonať len trojpercentný prah na vstup do parlamentu.

Aleksandar VUČIĆ vo volebnej centrále Srbskej pokrokovej strany ohlasuje víťazstvo.

■ REKORDNÝ ZISK

Napriek predvolebným prieskumom verejnej mienky, ktoré avizovali víťazstvo najsilnejšej vládnej Srbskej pokrokovej strany (SNS) prezidenta Aleksandra Vučića, výsledok volieb prevýšil všetky očakávania. Pri volebnej účasti najnižšej za posledných tridsať rokov sa Vučićovej SNS s vyše šesťdesiatimi dvoma získanými percentami podpory podarilo prekonať všetky doterajšie rekordy. Úspech vládneho tábora podčiarkol aj výsledok Vučićovho koaličného partnera Ivicu Dačića, ktorý so svojou Socialistickou stranou Srbska (SPS-JS) dosiahol takmer jedenásťpercentný výsledok. V Skupštine, dvestopäťdesiatčlennom zákonodarnom zbore, tak bude mať budúca vláda jednoznačnú dominanciu – stoosemdesiatdeväť plus tridsaťdva poslancov. Jedinou, aj to proti vláde konštruktívne naladenou opozíciou, ktorá bude zasadať v parlamente, bude Srbský patriotický zväz (SPAS) bývalého vodnopólistu Dušana Šapića. Takmer monolitné zloženie Skupštiny spestria predstavitelia menšinových zoskupení, ktoré majú podľa zákona automaticky zabezpečené zastúpenie. Okrem najsilnejšieho Zväzu vojvodinských Maďarov, ohlasujúceho podporu budúcej vláde, tak budú v parlamentných laviciach sedieť aj predstavitelia dvoch bosniackych zoskupení zo Sandžaku a Albánci z južného Srbska. Z politiky na celoštátnej úrovni následkom volieb vypadli dlhoročné stálice srbskej politiky, ktoré sa, ľudovo povedané, už „prežili“. Sem možno rátať Vojislava Šešelja a jeho Srbskú radikálnu stranu, Nenada Čanka s jeho Ligou soc. demokratov Vojvodiny, Čedomira Jovanovića s jeho progresívcami z Liberálno-demokratickej strany a ďalších. Celkovo možno konštatovať, že voľby priniesli opozícii neslýchanú katastrofu, ktorú len čiastočne zmierňuje fakt, že chabé ostatky viacerých opozičných strán si zachovali zastúpenie vo vojvodinskej skupštine.

■ TRIUMF A PÁD

Viacero analytikov sa zhodlo, že za volebnými výsledkami treba vidieť jednak výsledok pomerne úspešnej hospodárskej Vučićovej politiky, ktorej sa podarilo na jednej strane pomaly, ale isto získavať zahraničné investície, a tým pomaličky posilňovať aj ekonomiku krajiny i dôveru v lepšiu budúcnosť u občanov. Vučić na druhej strane svojou politikou balansovania medzi tlakmi Západu a podporou Moskvy, resp. Číny, dokázal pre Srbsko dosiahnuť oveľa lepšiu rokovaciu pozíciu v kľúčovej otázke srbskej budúcnosti, ktorú predstavuje Kosovo a Metohija. Srbsko tým, že sa dosiaľ nenechalo natlačiť do nijakých nevýhodných dohôd, nemá zviazané ruky a môže ešte stále pomýšľať na viacero alternatív vývoja, resp. na to, že aj v bitke zdanlivo definitívne stranenej môže ešte vždy uhrať dôstojný výsledok. Za výsledkom treba tiež vidieť aj mimoriadne nešťastnú politiku opozície, ktorá uviedla svojich sympatizantov do totálneho zmätku. Jej nejednotnosť predznamenala katastrofu. V tejto súvislosti sa ukazuje ťah vlády na zníženie kvóra potrebného na vstup do parlamentu ako majstrovský trik. Na jednej strane sa ním formálne manifestovala ústretovosť, na druhej strane kalkulácia s jeho ničivým účinkom sa ukázala ako devastujúco presná. Trojpercentný cenzus totiž oslabil sebazáchovný pud opozície a povzbudil samoľúbosť mnohých jej vodcov, ktorí dali prednosť samostatnej kandidátke pred v Srbsku zvyčajným predvolebným združovaním. Práve na tejto samoľúbosti pohoreli. Dielo opozičnej skazy dokonali šarvátky týkajúce sa bojkotu, ktorý vyhlásia najradikálnejšia časť opozície (Zväz za Srbsko, Demokratická strana) a pôvodne aj Hnutie slobodných občanov herca S. Trifunovića. Medzi bojkotujúcimi a trifunovićovcami, ktorí si to na poslednú chvíľu rozmysleli, sa tesne pred voľbami rozhorel boj, v ktorom vzájomne sa obviňujúc zo zrady zabudli aj na Vučićovskú „diktatúru“. Prosto tragikomédia. Bojkot, ako sa dalo čakať, nebol úspešný a najviac pomohol práve Vučićovi, ktorý vďaka nemu mohol deklasovať opozíciu aj v jej doterajších lokálnych baštách v rámci lokálnych volieb.

■ NAJŤAŽŠIE LEN PRÍDE

Rozruch okolo volieb však v Srbsku pomerne rýchlo opadol a do hlavnej pozornosti nielen médií sa dostal najbližší program súvisiaci s najnovšou americkou iniciatívou vo veci Kosova. Už pred voľbami sa veľa hovorilo o najbližšom stretnutí delegácií z Belehradu a Prištiny, ktoré sa má uskutočniť 27. júna pod patronátom americkej diplomacie vo Washingtone. Stretnutiu predchádzala návšteva S. Lavrova v Belehrade a na 24. júna naplánovaná Vučićova návšteva u V. Putina v Moskve. Za americkou iniciatívou presvitá priam kŕčovitá snaha Trumpovej administratívy o nejaký rukolapnejší zahraničnopolitický úspech ešte pred voľbami. Analytici sa rozchádzajú v názoroch na možný vplyv srbských volieb na jeho priebeh, kým jedni tvrdia, že voľby posilnili Vučićove možnosti odporu proti prípadnému nátlaku vo veci uznania Kosova, iní sú presvedčení, že práve naopak, politická dominancia na domácej pôde umožní Vučićovi pristúpiť na nepopulárne ústupky vo veci Kosova výmenou za nejaký ten bonbónik v podobe ekonomických stimulov. Pravda je skôr taká, že americká iniciatíva v dohľadnom čase zásadný prelom neprinesie.

Globálna ekonomika praská a jej trhliny sa plátajú dlhmi

Rozpočtová sekera dopadne na domácnosti

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Koronakríza pomaly ustáva a národohospodári si kladú otázku, čo nám po jej „covidovej vlne“ ostalo? Určite obrovský dlh, ktorý pri poklese aj HDP zvyšuje deficit verejných financií a verejného dlhu až tak, že ústavný zákon o rozpočtovej zodpovednosti sa stáva zdrapom papiera. Vláda určite bude meniť nielen jeho sankčné pásma, ale tiež chce zmeniť vstupný údaj pre výpočet dlhu tak, aby sa doň nepočítali požičané peniaze. K ďalším negatívnym javom tejto krízy je nárast nezamestnanosti, a to aj napriek tomu, že vláda vynakladá najviac peňazí na udržanie čo najväčšieho počtu pracovných miest.

Tlačiarenské rotačky vychrlili obrovský objem nekrytých peňazí v objeme okolo desať biliónov dolárov. Tie sa väčšinou neinvestovali do požadovaných štrukturálnych zmien v domácich ekonomikách, ale sa s nimi sanovali nesplatiteľné dlhy vo verejných rozpočtoch jednotlivých

SVET FINANCIÍ

krajín, čoho rukolapným dôkazom je terajší neoprávnený nárast akciových indexov, ktorý nezodpovedá skutkovému stavu klesajúcej výkonnosti globálnej ekonomiky.

Zodpovednosť za tento stav majú občanmi zvolení politici. Tí v predvolebnom zápase sľubujú občanom hory-doly aj nedosiahnuteľné méty. Po nástupe k moci, aby sa aspoň priblížili k tomu, čo nahovorili na kortešačkách, vytvárajú vo verejných financiách stále väčšie dlhy. V tejto súvislosti je namieste otázka, či terajší prepad globálnej ekonomiky, navyše umocnený koronavírusom, nie je len zastretím dlhodobo neriešených príčin, ktoré už však ďalej nemožno obchádzať.

■ HROZIVÉ MANKÁ

Pripomeňme vyhlásenie bývalého šéfa ECB Maria Draghiho, že urobí čokoľvek, aby sa eurozóna zachránila a s ňou aj euro. Na niečom podobnom sa dohodli najvyšší predstavitelia Nemecka a Francúzska Angela Merkelová a Emmanuel Macron (bez postoja ktorých sa v Európe máločo pohne), že podporia vytvorenie Fondu na obnovu EÚ, ktorým chcú naštartovať hospodársky rast starého kontinentu. Fond v objeme sedemstopäťdesiat miliárd eur predstavuje mix pôžičky a grantov, ktorý má byť nadstavbou doteraz neschváleného európskeho rozpočtu na roky 2021 až 2027. Ostatné štáty Únie rozpočet zatiaľ neschválili z viacerých dôvodov. Najmä však preto, lebo nepoznajú podmienky, z akých peňažných zdrojov sa fond vytvorí, keďže EÚ nemá peniaze, a aký bude mechanizmus jeho rozdelenia. A tak jediné, čo sa vopred vie, že požičané peniaze sa budú splácať až po roku 2028, čo si bude dovtedy vyžadovať zvýšenie príjmov a zavedenie doteraz nepoznaných daní z finančných operácií, emisných dovoleniek, digitálnych spoločností a pod.

Samotná tvorba a čerpanie peňazí z fondu si však bude vyžadovať od všetkých európsku solidaritu, pod čím sa rozumie, že peniaze z fondu sa použijú najmä na domáce štrukturálne zmeny, a nie ako doteraz na sociálne balíčky. Z grantových peňazí by sa Slovensku malo ujsť osem miliárd eur.

Nedávno prekvapila ECB, ktorá pôvodne počítala s podporou obnovenia európskeho hospodárskeho rastu sedemsto päťdesiatimi miliardami eur. Túto sumu zvýšila na nepredstaviteľných 1,35 bilióna eura. Za tieto peniaze sa budú nakupovať štátne dlhopisy proporcionálne od všetkých členských štátov eurozóny pri zachovaní doterajších úrokových sadzieb. Koľko slovenských štátnych dlhopisov a pokladničných poukážok sa lacno kúpilo, nebolo zverejnené. Za týchto podmienok sa posilnil nielen kurz eura, ale výrazným spôsobom sa posilnila aj likvidita bankového sektora, a tak sa právom očakáva jeho reakcia voči žiadateľom o úver.

■ OTÁZNIKY REŠTARTU

Nikto nepochybuje o tom, že koronavírusová epidémia sa najviac negatívne dotkne života domácností, ktorých spotreba sa pred krízou najviac podieľala na raste HDP. Citeľne ubudne aj z príjmov do všetkých verejných rozpočtov. Nahlas sa hovorí o poklese zamestnanosti, zmrazení miezd, zrušení predchádzajúcich sociálnych balíčkov a iných doterajších sociálnych výhod. Za tento stav nemôžu zamestnávatelia, ale veľmi ani terajšia koaličná vláda, ktorá si uvedomuje riziká možného poklesu životnej úrovne veľkého počtu domácností. Aj preto po vypuknutí pandémie prerozdeľuje najviac peňazí na udržanie zamestnanosti.

Núdzový stav vláda ukončí v polovici júna, a tak budeme všetci zvedaví, ako bude chcieť naštartovať dvojciferný prepad hospodárstva? Zlepšenie podnikateľského prostredia, optimalizácia počtu zamestnancov v štátnej a vo verejnej správe, zrušenie dôchodkového stropu a podmienok vyplácania minimálnych dôchodkov, prekopanie daňového aj odvodového systému, nevyhnutná reforma vzdelávania, ako aj potrieb zdravotníctva nás neminú. A to nás všetkých čaká splácanie nepredstaviteľného objemu dlhov.

NA MARGO

Rebeli a dejiny

Súčasná celosvetová pandémia nového koronavírusu prináša nebývalé možnosti nadobro skoncovať s doterajším spoločensko-ekonomickým systémom a prinavrátiť stratenú ľudskú dôstojnosť miliónom obyvateľom našej planéty, ktorí následkom globalizačných záujmov úzkej skupiny ľudí prišli o svoje príjmy. Napriek tomu, že k najväčším zástancom globalizácie patrí väčšina ekonomickej elity v USA, pre optimalizáciu výrobných nákladov preniesla väčšinu svojej výroby do krajín, v ktorých sú náklady na pracovnú silu oveľa nižšie. Vinou toho sa v USA postupne rušili pracovné miesta, ktoré obsadzovali najmä nízko kvalifikované skupiny obyvateľstva. Patrila sem predovšetkým afroamerická komunita. Tým, že väčšina z nich sa nedokázala legálne uplatniť v rámci americkej spoločnosti, vybrala sa cestou organizovaného zločinu. A to je problém. Nečudo, že po nešťastnom policajnom zásahu, ktorý sa skončil smrťou Georga Floyda, sa v mnohých mestách USA spustili veľké protesty nielen proti súčasnému spoločensko-ekonomického systému. Pridali sa k nim tiež ďalšie skupiny obyvateľstva. Žiaľbohu, postupne začali stupňovať svoje požiadavky. Nikto nepopiera, že v USA sa neporušovali ľudské práva. Je namieste požadovať zlepšenie životných podmienok všetkých Američanov. Majú tiež právo upozorňovať aj na prejavy rasizmu. V tomto sa dá s nimi súhlasiť. Všetko má však svoje hranice. No nemôžu požadovať oklieštenie právomocí miestnych policajných zložiek. Čo je však horšie, likvidujú sochy a pamätníky bývalých amerických prezidentov. Prednedávnom sme boli svedkami pokusu odstránenia sochy bývalého prezidenta USA Andrewa Jacksona, umiestenej pred Bielym domom vo Washingtone. To však nebolo všetko. Takisto na európskom kontinente sa mnohí nespokojní obyvatelia západnej Európy postavili proti súčasnému systému. Aj v tomto prípade za obeť padli mnohé sochy a pamätníky významných európskych politikov vrátane bývalého britského premiéra Winstona Churchilla. Nie je možné, aby títo nespokojní obyvatelia, pochádzajúci prevažne z mimoeurópskeho kontinentu, diktovali väčšinovej spoločnosti svoje myšlienky a názory, čím cieľavedome likvidujú duchovné dedičstvo kresťanskej Európy. Je pravda, že mnohí z nich sú pre ich kultúrne a náboženské zvyklosti za súčasných podmienok ťažko uplatniteľní v našej spoločnosti. To však neznamená, že majú právo prepisovať naše dejiny! Súčasné protesty na oboch kontinentoch jasne ukázali, že multikulturalizmus totálne zlyhal! Veľmi ťažko sa hľadá celospoločenský konsenzus, keď nespokojná menšina má voči väčšinovému, prípadne pôvodnému obyvateľstvu nereálne požiadavky. Tento stav je z dlhodobého hľadiska neudržateľný. Žiaľ, aj na Slovensku sme dnes svedkami prekrúcania našich dejín. Malá skupinka nespokojných obyvateľov neustále spochybňuje naše významné osobnosti. Prednedávnom neznámi vandali poškodili pamätník Andreja Hlinku v bratislavskom Ružinove, čím dali jasne najavo, že nesúhlasia s jeho štátotvorným odkazom. Taká je dnes realita.

Matej MINDÁR

GLOSA

Hegel, Herder, Schelling – ako a v čom tieto tri významné osobnosti svetovej filozofie ovplyvnili slovenských národných buditeľov? Sú knihy, ktoré síce vyšli pred rokmi, no ich aktuálnosť a hodnota nútia, aby sa o nich písalo aj v súčasnosti. Špeciálne v časoch, keď sa relativizuje zmysel Matice slovenskej, Slovenských národných novín, a tým aj zmysel celej štúrovskej misie (a tiež humanizačnej misie Slovanov). K takýmto knihám, ktoré pripomínajú a detailne analyzujú odkaz filozofie štúrovcov, patrí kniha Štúrovci a Hegel od profesora Rudolfa Dupkalu.

Štúrovci a Hegel

Autor v knihe, ktorú dnes možno zohnať iba v knižniciach, prehľadným a zrozumiteľným štýlom sumarizuje myšlienkové koncepcie Štúra, Hurbana, Sládkoviča, Hodžu, Hroboňa a Kellnera-Hostinského. Dupkala vo svojich výskumoch analyzuje myšlienkový vplyv hegelianizmu a antihegelianizmu na slovenských národných buditeľov. Štúrovski hegeliáni vychádzali najmä z konceptu etatizmu občianskej spoločnosti, ktorý obohatili v „duchu zásad obrodenecky chápanej sociálnej etiky kresťanského náboženstva a tradícií slovanského spôsobu života s dominantným postavením rodiny, občin a pod.“, uvádza problematiku Dupkala. Na strane druhej, romantickí mesianisti, teda antihegeliáni (Kellner-Hostinský, Hroboň), vychádzali najmä zo Schellinga. Dupkala píše: „Podobne ako neskorý Schelling a jeho poľskí, ruskí i českí stúpenci zastávali aj štúrovskí antihegeliáni pozíciu, ktorá implikovala filozofický iracionalizmus, kresťanský teizmus, romantický utopizmus... Ďalej rozvíja, že napríklad Hurban bol pôvodne stúpenec Hegla, inšpiroval sa tiež Fichtem, no neskôr sa pod vplyvom poľských mesianistov a Schellingovej filozofie stal mesianistom (s. 49). Štúrovskí mesianisti nadviazali na Schelinga v rovine identickej filozofie a iracionalistickej platformy filozofického empirizmu – filozofia zjavenia. Aj Hodža ako kritik Hegela nadviazal na Schellinga, Herdera a Baadera (v básňach polemizuje so Sveto-duchom) a osvietenstva. Dupkala ďalej analyzuje tvorbu mystika Hroboňa ako predstaviteľa mesianisticko-teistickej negácie Hegelovej filozofie.

Aj keď slovenskí národní buditelia hľadali inšpiráciu skôr v technike nemeckej filozofickej tradície, tieto zdroje pretavili do unikátnej filozofie dejín, ktorá sa stala základom pre slovenskú štátnosť. Na záver treba pripomenúť, že štúrovská syntéza kresťanského, občiansko-demokratického, sociálneho a národného sa stala súčasťou Ústavy SR, a tým aj základom našej kultúrnej politiky.

DUPKALA, R.: Štúrovci a Hegel (K problematike slovenského hegelianizmu a antihegelianizmu). 2. vydanie. Prešov: ManaCon 1996, 2000

Lukáš PERNÝ

Pravoslávny teológ Ján HUSÁR: Slovanom bola ich viera najdrahocennejší poklad

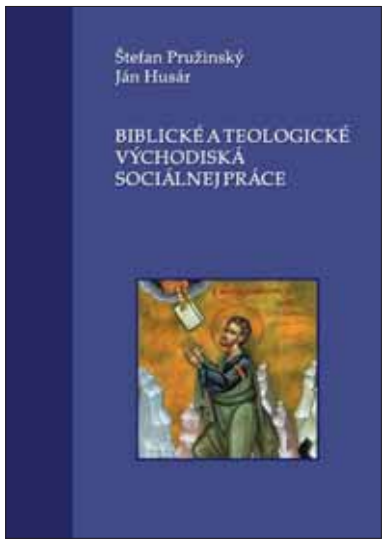
Biblia je najsociálnejší dokument, aký ľudstvo má

Zhováral sa Lukáš PERNÝ – Foto: autor

Pravoslávny teológ doc. ThDr. Ján HUSÁR, PhD., pôsobí na Katedre biblických náuk Pravoslávnej bohosloveckej fakulty v Prešove. Primárne sa venuje Starému zákonu, teologickým východiskám pravoslávnej ikonografie a napokon kresťanskému rozmeru sociálnej práce. Napísal celý rad kníh, ako napríklad o Knihe Žalmov, o Knihe proroka Micheáša, o Knihe proroka Avakuma a knihu Biblické a teologické východiská sociálnej práce.

Duchovný doc. ThDr. JÁN HUSÁR, PhD., ktorý pôsobí na Katedre biblických náuk Pravoslávnej bohosloveckej fakulty Prešovskej univerzity, spoločne s jej dekanom Štefanom Pružinským sú autori publikácie o sociálnom rozmere Biblie.

Skupina pravoslávnych duchovných aj laických veriacich spoločne s doc. Jánom HUSÁROM (vpravo) a autorom rozhovoru (tretí zľava) na družobnej návšteve v poľskej Krynici

● Prvýkrát sme sa stretli na konferencii v Poľsku, bolo to veľmi príjemné a pre mňa osobne prvá skúsenosť s pravoslávím. Najviac ma zaujali skutočne nádherné spevy pri modlitbách, silný kolektivizmus a oslovovanie brat a sestra, no a napokon nádherná staroslovančina, pri ktorej človek intenzívnejšie pocíti aj svoje slovanské korene. Moja prvá otázka by sa týkala toho, čo mi je ako sociálnemu filozofovi z vašej tvorby najbližšie, a to je sociálna práca. Ak by ste mohli zhrnúť obsah vašej poslednej menovanej knihy v pár vetách, ako presne by ste definovali teologický rozmer sociálnej práce?

Hneď na úvod úprimne ďakujem za možnosť porozprávať sa s vami pre Slovenské národné noviny... a áno aj ja si spomínam na našu spoločnú cestu na konferenciu do Poľska, ktorá sa venovala biblistike a možnostiam jej prínosu pre súčasnú spoločnosť. Som rád, že konferencia bola aj pre vás prínosnou a pamätáte sa i na sprievodné okolnosti – spev, oslovovanie, až rodinný duch konferencie. Spev modlitieb v cirkevnej slovančine (nielen na vás) dnes pôsobí veľmi sakrálne až mysticky, povedal by som, že to, čomu človek hneď neporozumie (obsahovo), to je „nútený“ doplniť vierou – to má na mnohých veľký vplyv a často je to aj dôvod, prečo je pravoslávna bohoslužobná prax pre mnoho ľudí výnimočne pútavá. A teraz k vašej otázke: na Pravoslávnej bohosloveckej fakulte mi bol zverený jeden výnimočný predmet – Biblické východiská sociálnej práce. Práve k nemu vznikla vami menovaná kniha v spoluautorstve so súčasným dekanom fakulty o. Štefanom Pružinským. Na sociálnu prácu sa môžeme dívať cez rozličné filozofické koncepcie, no pravdou je, že jej doktrína vychádza z biblickej blahozvesti. Stačí spomenúť základné evanjeliové prikázanie o milovaní blížneho, t. j. každého človeka bez rozdielu. Tu však hneď narazíme na jeden podstatný problém: čo je láska? Napríklad psychológia vám odpovie, že láska je jeden z vyšších citov. Láska v učení Biblie však nie je len citom alebo teóriou, ale praktickým a nezištným prínosom pre blížneho. Kto nemá takúto lásku a chcel by tvrdiť, že miluje Boha, klame. Láska k blížnemu je dôkazom, prejavom, výsledkom a druhým rozmerom lásky k Bohu. K takejto láske si ešte pridajme ďalšie rozmery: službu, askézu, trpezlivosť, dobrotivosť, obetavosť a ďalšie, ktoré nám jasne ukážu podstatu vzťahu k blížnemu, a teda aj východisko k takej vznešenej službe, akou je sociálna a charitatívna činnosť. V knihe uvádzame aj starozákonné východiská sociálnej práce, zápas prorokov za sociálnu spravodlivosť, učenie samotného Christa a apoštolov či sociálnu činnosť prvotnej Cirkvi a jej odkaz pre dnešných sociálnych pracovníkov.

● Keďže rozhovor publikujú noviny, ktoré založil Ľudovít Štúr, hneď druhá otázka bude smerovať k vzťahu Slovensko, pravoslávie a Štúrovo Slovanstvo a svet budúcnosti. Štúr sa ako evanjelik a žiak nemeckej hegeliánskej školy na sklonku života priklonil k pravosláviu. Čím to podľa vás bolo? Čo presne viedlo Štúra k pravosláviu, samozrejme, okrem geopolitických motívov zjednotenia Slovanov?

Keď si človek prečíta spomínané Štúrovo dielo, musí mať pocit národnej hrdosti a slovanskej identity. Štúr o pravosláví povedal: „Cirkev, ktorá udržiavala národ v Božej bázni a úcte, uchováva jeho silu a sviežosť, neskazené srdce – takáto Cirkev nestagnuje, naopak, je a musí byť naplnená životnou silou. Pravoslávie postihol ten osud, aký postihuje toho, kto sa netlačí do popredia a zostáva radšej tam, kde je – u svojich – a venuje sa svojmu poslaniu.“ To, myslím si, robí pravoslávie aj dnes, nikam sa netlačí a svedčí o Pravde. To je jeho jedinečná úloha v celom svete. Práve to priviedlo Štúra k pravosláviu omnoho bližšie než k iným náboženským smerom. Slovania nikdy neboli mocnári tohto sveta, nepredstavovali pre svoje okolie extrémnu hrozbu, poväčšine chránili seba, svoje územie a v neposlednom rade svoju vieru. Tá im bola najdrahocennejším pokladom, ktorý bolo nevyhnutné ochrániť. Idea jednoty, idea spoločnej viery pre Slovanov, idea všeslovanskej spolupráce – to sú idey, ktoré by sme mali rozvíjať aj dnes. Ako pravoslávny kresťan si to ja osobne prajem.

● Zaoberáte sa tiež odkazom Cyrila a Metoda. Bol to práve sv. Cyril, ktorý napísal vôbec prvú definíciu zmyslu filozofie v slovanskom jazyku. Filozofiu tu opísal ako pochopenie božských a ľudských vecí, ktoré človeka skrze cnosti učia čo najviac priblížiť sa k Bohu, ktorý ho stvoril na svoj obraz a podobu. Čím vás inšpirujú svätí bratia Cyril a Metod?

O pravosláví panuje klišé, že je ultrakonzervatívne a úplne nemenné. Áno, to platí pre teologickú doktrínu, postavenú na Svätom písme a učení všeobecných snemov. Pozrime sa však na svätých bratov. Čím uspela ich misia? Čím prekonali iných misionárov na našom území? No predsa úplne novým prístupom k misijnému dielu – novým misijným jazykom, no najmä novým grafickým znázornením toho jazyka. To práve inšpiruje aj mňa samotného. Ako učiteľ, ktorý sa poväčšine stretáva s nepravoslávnymi študentmi sociálnej práce, musím svoj jazyk upraviť do takej podoby, aby všetka krása pravoslávia bola pre nich pútavou, proste misijnou, nenásilnou, nevnucujúcou sa. Istotne nemám za cieľ obrátiť všetkých na pravoslávie, mojím cieľom je, aby nás pravoslávnych konečne vnímali ako pôvodných kresťanov (niektorí nevedia, že pravoslávny veriaci je kresťan), ktorých začiatky máme na našom území hľadať práve v misijnom diele svätých bratov Cyrila a Metoda.

● Ktorú z vašich kníh by ste najviac odporučili našim čitateľom a kde sa vaše knihy dajú získať?

Odporučil by som všetky, no jedným dychom dodávam, že ste nespomenuli v úvode jednu, ktorá vyšla nedávno a venuje sa pravoslávnej ikone. Ikonografia je totiž druhým odborom teológie, ktorému sa venujem. Práve táto kniha – Pravoslávna ikona – je jednoduchou príručkou každému, kto sa chce dozvedieť o začiatkoch kresťanského umenia a ikonách. V knihe je objasnených pätnásť ikon najväčších kresťanských sviatkov. Prvé vydanie sa vypredalo za pár týždňov, teraz je vydané druhé doplnené vydanie. Všetky moje knihy sa dajú zakúpiť len u nás na fakulte – v skriptárni. Na webstránke je kontakt, takže možno poslať knihy aj poštou.

● Čo pre vás znamená kresťanstvo a pravoslávie? Ak by sa vás spýtal katolík, evanjelik, baptista, mormón alebo ateista, čím presne by ste charakterizovali pravoslávie? Čím sa teda pravoslávie odlišuje a čo ho spája s ostatnými kresťanskými konfesiami? Ako pravoslávie bojuje s negatívnymi prejavmi hypermodernej doby, ako je extrémny konzumizmus či všade prítomný individualizmus?

Začnem trošku provokatívne. Kresťanstvo nie je náboženstvo! Teraz vidím, ako mnohým vošiel údiv do tváre. Vysvetlím. Z histórie vidíme, že náboženstvo má viac-menej religiózno-kultický charakter. To, samozrejme, nie je zlé mať stanovené v čo a ako treba veriť. Žiaľ, neraz sa stávalo a stáva veľmi často aj dnes, že z kresťanstva sa stalo akési formálne a sekularizované praktizovanie viery – výraz „nedeľný kresťan“ (alebo papierový) hovorí za všetko. Kresťanstvo teda nemôže byť náboženstvom v tomto význame. Kresťanstvo (aj pravoslávie) je a musí byť spôsob života. Teda naša viera má ovplyvňovať naozaj každé naše myslenie, slovo aj skutok. Nemôžeme to rozdeliť na dve časti – ja: kresťan a ja: nekresťan. Teda kresťanstvo je pre mňa spôsob života – spôsob uvažovania, spôsob rozprávania aj konania. Len tak môžem byť tou požadovanou soľou zeme. A to je čiastočne odpoveď aj na druhú časť otázky. Konzumizmu aj extrémnemu individualizmu sa dá odolať len skutočným pochopením kresťanstva ako takého. Askéza, striedmosť a pôst, nádherné tradičné kresťanské cnosti, sú opozitom ku konzumu (ja dodám aj ku komfortu, kde sa už naša spoločnosť nachádza). Láska k blížnemu, dať každému, čo potrebuje, to sú zas hlavné „zbrane“ proti prílišnému individualizmu. Cirkev je spoločenstvo, spoločenstvo jedinečných individualít (Boží obraz a podoba v každom), no predsa len spoločenstvo! V dnešnom svete musí byť kresťanstvo alternatívou pre svet, nie súčasť sveta, potom by bolo zbytočné. Ak by svet a kresťanstvo ponúkalo človeku to isté, kresťanstvo by nemalo zmysel. Preto sa ja osobne veľmi skepticky pozerám na preberanie svetských prvkov do kresťanstva (sekularizácia), pretože čím viac bude Cirkev utekať k svetu, tým viac bude svet utekať od Cirkvi. Kresťanstvo má človeku ponúknuť iný pohľad na svet, bytie, aj zmysel života. Perspektívu večnosti v Božom Kráľovstve, ktorú ponúka, to je výnimočnosť a jedinečnosť kresťanstva. ... O rozdieloch medzi kresťanskými denomináciami nechcem hovoriť – to je naozaj na niekoľko rozhovorov ...

● Môže pravoslávie prispieť v boji za nastolenie sociálne spravodlivej spoločnosti už tu na zemi? Aký je vzťah pravoslávia k boju za sociálnu spravodlivosť?

Cirkev vždy vykonávala aj sociálnu službu, je to jej významné, aj keď nie najdôležitejšie poslanie. Z učenia Biblie poviem len toľko, že kresťanstvo je aj novým sociálnym poriadkom sveta, pretože ono nám dáva možnosť prežívať Božie Kráľovstvo už tu na zemi. Vlastnosťami Božieho Kráľovstva je láska, pokoj, radosť a spravodlivosť. Stačí sa s týmito hodnotami stotožniť. Sú len štyri, no sú veľmi vážnymi pre napĺňanie povolania kresťana v tomto svete. No a, samozrejme, sociálne spravodlivá spoločnosť môže byť len tá, kde sa všetci stotožnia s týmito hodnotami. Možno idealistická predstava, no kresťan má byť idealista, pretože upustiť od ideálov znamená nebyť autentickým kresťanom. Vychádzajúc z biblickej zvesti si ani samotný Boh neželá sociálne nespravodlivú spoločnosť. Obsah Dekalógu a naň nadväzujúcich predpisov o tom jasne svedčí. Cti otca a matku, nepokradni, nezabi, nesmilni, nesvedči krivo, nepožiadaš ..., to všetko sú prikázania, ktoré upravujú medziľudské vzťahy, aby boli správne a spravodlivé. V prorockých knihách potom nájdeme mnoho Božích slov, ktoré usvedčovali Izraelitov z ich nedodržiavania – voči biednym, hendikepovaným, sirotám, vdovám či pocestným. Biblia je najsociálnejším dokumentom, aký ľudstvo má, preto aj kresťanstvo nemôže byť iné.

● Čo by ste na záver odkázali čitateľom Slovenských národných novín?

Keďže tento rozhovor vzniká v čase Paschálnych sviatkov (aj keď len online), všetkým čitateľom Slovenských národných novín prajem prežiť svoje osobné vzkriesenie. Samozrejme, mnoho zdravia, lásky, pokoja a radosti, entuziazmu a tvorivej sily napĺňať to, čo si zaumienia. Pevne verím, že to bude na prospech našej spoločnosti a jej kresťanskej tradície. Ešte raz veľká vďaka o možnosť podeliť sa s vami o niekoľko myšlienok, ktoré vás možno obohatia, potešia či nadchnú do ďalšieho života.

Slovenské školstvo je za posledných tridsať rokov doslova prereformované

Prevládne u nás liberálna pedagogika radosti a slnka?

Július LOMENČÍK – Foto: Emil SEMANCO

V súvislosti s výchovou a so vzdelávaním sa neustále zdôrazňuje modernosť vo vyučovaní na pozadí tradičného spôsobu. Vzniknutá opozícia tradičnosť verzus modernosť podnecuje k úvahám o napĺňaní obsahov uvedených pojmov. Cieľom príspevku je podnietiť učiteľov a učiteľky (ale i iných), aby aj na stránkach Slovenských národných novín vyslovovali svoje názory, postrehy, praktické skúsenosti. Napríklad v súčasnosti s presadzovanými, vraj modernými tendenciami, ako je agenda LGBTI, ale i multikulturalizmus a iné, ktoré začínajú prenikať do výchovno-vzdelávacieho procesu na úkor zdôrazňovania výchovy k tradičným hodnotám a tiež upevňovaniu pocitu národnej hrdosti a národnej identity u nastupujúcej mladej generácie dospievajúcich chlapcov a dievčat.

Popredný slovenský pedagóg Erich Petlák pod pojmom tradičné vyučovanie rozumie „... vyučovanie, ktoré má svoju niekoľkostoročnú tradíciu, ktoré v minulosti bolo pokrokovým, no po rokoch zastaralo“. Iný významný pedagóg Ivan Turek zasa uvádza, že tzv. tradičné vyučovanie bolo efektívne v 19. storočí, prípadne ešte v prvých desaťročiach 20. storočia. K uvedeným názorom sa žiada poznamenať, že v ostatných rokoch sa často aj výchovno-vzdelávací proces „obdobia socializmu“ vníma ako tzv. tradičný. Od začiatku deväťdesiatych rokov 20. storočia sa v pluralite rôznych koncepcií hľadá nový „moderný“ spôsob vyučovania. Do tohto procesu však vstupujú snahy striedajúcich sa vlád o rôzne „nové“ reformy, takže možno pokojne konštatovať, že slovenské školstvo je za ostatných tridsať rokov už doslova „prereformované“.

■ POLITICKÉ VPLYVY

V oblasti výchovy a vzdelávania by sa nemalo prvotne uplatňovať politické hľadisko, ale dať priestor na naozaj serióznu odbornú diskusiu s nastavením školského systému a v jeho rámci aj rôznym spôsobom (metódam, formám, stratégiám...) výchovy a vzdelávania. Verbálne dominujú tendencie po akejsi „modernosti“, ktoré vstupujú do priestoru konfrontácie s „tradičnosťou“. Na úvod skúsme v základných črtách, bez nároku na jediný možný názor, ozrejmiť pojmy „tradičnosť“ a „modernosť“ vo výchove a vzdelávaní na pozadí stručného exkurzu do nedávnej histórie v konfrontácii so širokospektrálnymi tendenciami, snahami po neustálej zmene na vlnách „modernosti“ alebo napokon len „módnosti“?

Základné tendencie socialistického výchovno-vzdelávacieho systému v štátoch tzv. „východného bloku“, teda aj na Slovensku v podmienkach Československej republiky (od roka 1960 s prívlastkom socialistickej) určoval vládnuci režim na základe teórie marxizmu-leninizmu. Toto učenie určovalo teoretické i praktické východiská pedagogiky – vytváralo predpoklady na „nové“ formovanie osobností žiakov a študentov a rozvoj ich schopností ďalej podmieňovalo osvojenie si zodpovedajúcich poznatkov. Všeobecne proklamované princípy kolektivizmu, prísna disciplinovanosť, uniformnosť, jednotnosť učiva a vyučovacích metód boli síce niekedy viac, ale i menej prekážkou na ceste k rozvoju osobnosti žiaka, no každodenná pedagogická prax sa nenechala úplne „zošnurovať“ pedagogickou teóriou, veľakrát odtrhnutou od životnej reality.

Učitelia vo viacerých vyučovacích predmetoch (najmä najmenej podliehajúcich ideologickému tlaku) reálne uplatňovali princípy humanizácie a modernosti výchovy a vzdelávania. Potvrdzuje to aj konštatovanie výraznej osobnosti slovenskej pedagogiky Mirona Zelinu, že „mnohí učitelia na Slovensku boli tvorivými aj za totality; mnohí o tom radšej nehovorili a nepísali...“. Mnohí z nich aj v podmienkach totalitarizmu si vedeli vytvoriť slobodný prístup k sprostredkovaniu vedomostí, niekedy i za cenu možných nepriaznivých následkov pre ich učiteľskú kariéru.

■ PLÁŠTIK MODERNOSTI

V zmenených spoločensko-politických, ekonomických podmienkach za ostatných tridsať rokov predstavovali niektoré nové snahy niekedy len regeneráciu niekdajších výchovno-vzdelávacích ideálov. Často pod pláštikom nových, väčšinou cudzích slov. Veď napríklad aj vtedy sa zdôrazňovalo (niekedy v teórii i pedagogickej praxi viac alebo menej), že učiteľ má usmerňovať aktívnu prácu žiaka, ktorý má byť činný. V nových podmienkach sa uvedená skutočnosť už opisuje tak, že učiteľ je „facilitátorom“. Zjednodušene povedané, niektoré „novo“ sa tváriace výchovno-vzdelávacie koncepcie len zabalili „starý obsah“ do nových, reklamným trikom vytvorených obalov ponúkajúcich „nový tovar“ pre každodennú pedagogickú prax s jednoduchým sloganom, že všetko predošlé je tradičné, už nehodné súčasným podmienkam.

Školstvo je obrovský kolos a prebiehajúce zmeny vo výchovno-vzdelávacom procese nemožno uskutočňovať zo dňa na deň. Čiže napríklad za ostatných sto rokov sa myšlienky, koncepcie, reformy... nerodili za deň ani rok, ale vznikali, menili sa a dopĺňali viacerými generáciami. Napokon v danom historickom období je uplatnenie tej či onej pedagogickej koncepcie konvenciou danou konkrétnymi spoločensko-politickými, ekonomickými a následne kultúrnymi okolnosťami – demokratickými alebo podliehajúcimi určitej ideológii. V rámci akéhokoľvek systému je potrebné rešpektovať (brať do úvahy) aj úroveň vedecko-technického rozvoja, ktorý nemalou mierou „spolurozhoduje“ o koncepcii výchovy a vzdelávania. Preto uplatňovanie prvkov dnes označovaného ako tzv. tradičné vyučovanie malo v škole svoje opodstatnenie v súvislosti s dovtedajšími poznatkami z rôznych vedných odborov. Cesta k ich získavaniu totiž odráža úroveň daného poznania sveta vo všetkých oblastiach ľudskej činnosti.

■ EXPLÓZIA INFORMÁCIÍ

Na základe toho na prelome storočí prevládlo konštatovanie, že hromadiaca sa explózia informácií vedie vzdelávanie iným smerom – odniesť si zo školy „trvalejšie hodnoty, ako sú vedomosti“, čiže osvojiť si metódy vyhľadávania, spracovania a aplikácie informácií s cieľom „prisvojiť si“ postoje, záujmy, motiváciu, hodnotový systém, tvorivé schopnosti a zručnosti. Teda naďalej ide o poznatky/informácie, len spôsob ich získavania si žiada nové prístupy (metódy, formy...). V tomto zmysle sa tzv. socialistická spoločnosť, zaostávajúca v informačných technológiách, len pomaly zbavovala pozitivistických metód s dôrazom kladeným na memorovanie osvojených poznatkov. Na druhej strane skúsenosti mnohých ľudí „odchovaných“ danou dobou s odstupom času od školského vzdelávania ukazujú, že vtedajšie vyučovanie predmetov vtedy. Napríklad vo vyučovaní slovenského jazyka sa už na rozhraní sedemdesiatych a osemdesiatych rokov zdôrazňovalo komunikačné vyučovanie, ktoré sa aj v súčasnosti neustále preferuje. Preto nie všetko, čo je označované ako „moderné“, skutočne aj je moderné. Moderné totiž je síce v súlade s najnovšími poznatkami, ale nemusí znamenať uplatňovanie niečoho úplne nového.

■ V CUDZOM ZRKADLE...

Prelínanie prvkov tzv. tradičnosti s tendenciou k modernosti bol v každej historickej dobe proces protirečivý, určovaný spoločensko-politickými, ekonomickými a kultúrnymi podmienkami. V slovenských reláciách „reálneho socializmu“ v teoretickom rozpracovaní oproti rôznym západným koncepciám výchovy a vzdelávania síce v dôsledku marxistického pohľadu sa určite zaostávalo, ale v praktickom napĺňaní niektorých modernistických koncepcií konkrétna výchovno-vzdelávacia prax dostala sa v mnohých smeroch ďalej. V týchto súradniciach sa často v dôsledku novej „jednosmernosti“, zbavenej kritického odstupu, zabúda v intenciách „teoretického mantinelizmu“ na slovenskú praktickú pedagogickú činnosť pozeraním sa – povedané obrazne s básnikom Sládkovičom „v cudzom zrkadle“. Niekedy namiesto nezmyselného preberania cudzích systémov a koncepcií stačí si zalistovať v našich pedagogických časopisoch alebo v podnetných prácach pedagogického čítania z minulosti a nájdeme aj z domácich zdrojov veľa podnetného a doslova moderného i pre súčasné výchovné a vzdelávacie snahy.

■ KONTINUITA ODKAZU

V kontinuitnom procese neustálej „výmeny“ generácií sa predsa nedá začínať „od začiatku“ (obrazne „na zelenej lúke“), a tak zavrhovať a „odkladať do histórie“ je neprístupné ani v oblasti výchovy a vzdelávania mladej dospievajúcej generácie. Na minulosť aj v tejto ľudskej činnosti má a musí nadväzovať akákoľvek reálna budúcnosť, ktorú s minulosťou spája nie zabudnutie, ale reálne a pevné spojenie v prítomnosti. Žiadny súčasný stav nie je statický, preto má priam povinnosť zhliadnuť sa v minulosti a nadväzovať na jej progresívny odkaz. Žiada sa skôr prehodnotiť a v pluralitnej výmene názorov tvorivo hľadať a vytvárať nové koncepčné tendencie, ktoré napokon vždy zohľadňujú aj požiadavky svojej doby. A to sa dá aj na pozadí predchádzajúcich koncepcií odrážajúcich „svoju dobu“ vo výchove a vzdelávaní. Napokon v širšom zmysle všetko je založené na historicky sa meniacej sústave názorov, postojov, tendencií, koncepcií, reforiem...

Preto akýsi pomyselný „zápas“ školstva, pedagogiky a celého výchovno-vzdelávacieho systému „tesných chladných múrov tradičnej školy“ s pedagogikou plnej „radosti a slnka“, kde sa ustavične zdôrazňuje modernosť, prebieha neustále aj v dôsledku spoločensko-politických, ekonomických a kultúrnych zmien. Preto si treba uvedomiť, že súčasná informačná spoločnosť si žiada určite nové prístupy a opäť na základe daného stavu poznania sveta, rozvoja vedy a techniky. To sa stáva „spoluurčovateľom“ kurzu smerom k učeniu na báze rozvoja kritického myslenia žiakov, ich tvorivých schopností, schopností samostatne, racionálne sa učiť a pod. Nejde pritom len o prístupy, metódy, formy v sprístupnení poznatkov, ale v súvislosti s „tradičnosťou“ a „modernosťou“ treba pozornosť zamerať aj na prístup k tradičným hodnotám a novým, vraj moderným (alebo len „módnym“?). Preto často zabúdaný výchovný akcent by si možno zaslúžil v niečom aj tie osvedčené tradičné prístupy pri formovaní osobností mladých ľudí s výraznejším zdôrazňovaním hodnôt, ako sú čestnosť, pracovitosť, vzájomná ľudská úcta, tolerantnosť, ale i skromnosť a i. Lebo nie vo vzdelávaní sú možno prostredníctvom testovania zdôrazňované úskalia vo vedomostiach (tie sa vždy počas života dajú doplniť), ale na základe niekedy prehnane uvoľnených výchovných zásad a metód dochádza potom k osobnostným zlyhávaniam vo verejných funkciách, v medziľudských vzťahoch (kolegiálnych, partnerských) a iných. Vo výchove je potrebné nastoliť jednoznačné pravidlá, a nie podliehať módnym liberalistickým trendom, že „všetko je dovolené“. Sloboda by mala znamenať väčšiu zodpovednosť ako predpoklad k naozajstnej „slušnosti“, po ktorej sa často volá.

■ VEČNÝ ZÁPAS

Vo večnom „zápase“ tradičnosti verzus modernosti (často i takzvanej – skôr formálnej ako obsahovej) sa žiada zdôrazniť, že popri tzv. tradičnosti sa vždy uplatňovali aj prvky modernosti, pokiaľ bola naozaj tvorivá a predstavovala prínos. Na podporu tohto tvrdenia možno uviesť z domácich slovenských zdrojov názor učiteľa zo začiatku štyridsiatych rokov 20. storočia: „Spomínam často na našich starých rechtorov, ktorí boli výtečnými znalcami detskej duše, i hoci tých teoretických vedomostí o pedagogickej vede – podľa našej namýšľavosti – nemali vraj mnoho. Násobilku každý z nás vedel už v druhej triede a na jeho názor o obyčajných zlomkoch, pričom krájal zemiaky na polovice, tretiny, štvrtiny a pod., nezabudol som ani vo vyšších školách.“

Potvrdzuje sa tým skutočnosť, že aj v minulosti výborní učitelia učili v duchu Komenského odkazu... Uvedených príkladov sa dá uviesť viac ako veľa. Znamená to, že v tejto ľudskej činnosti treba skĺbiť odkaz našich predchodcov s podmienkami danej doby a usilovať sa neustále hľadať tú povestnú cestu „do hlbín študentovej duše“.

NA OKRAJ

Gröhlingove opatrenia

„Ideme takým rýchlym tempom, že neuvažujeme o tom, čo sa nepodarilo,“ takto príznačne hodnotil svojich prvých sto dní vo funkcii ministra školstva Branislav Gröhling. V každom prípade to, čo zažil on, nezažil v minulosti ani jeden minister školstva.

Zatvorené školy pre epidémiu, náhradné vyučovanie žiakov, pomoc tým, ktorí nemali prístup k dištančnému vzdelávaniu z dôvodu ich sociálnej situácie, zrušené maturity a prijímacie testy. A popritom, zdá sa, svitá v školstve na lepšie časy aj v systémovom poňatí. Školstvo treba systémovo zmeniť.

Preto treba prijať pozitívne správy, ktoré tomu dávajú nádej. Prvá z nich sa týka stredného školstva, ktoré je dlhodobo kritizované za neaktuálne nastavenie vzhľadom na potreby trhu práce. Ministerstvo školstva najnovšie aktívne podnecuje vyššie územné celky, najväčších zriaďovateľov stredných škôl na Slovensku, na zefektívnenie siete stredných škôl. Práve v súčinnosti s krajmi je cesta k posúvaniu školstva smerom ku kvalitnému vzdelaniu.

Peniaze ušetrené prípadným znížením počtu škôl v sieti chcú ministerstvo školstva a samosprávne kraje nasmerovať späť do škôl ako investície či na lepšie zaplatenie učiteľov.

Druhá sa týka výzvy ministra po tom, aby vysokoškolský titul „znovu získal vážnosť“. Gröhling rovno aj našiel toho najpovolanejšieho, kto zareagoval – predsedu agentúry, ktorá rozhoduje o tom, ktorá vysoká škola bude alebo nebude mať akreditáciu. Podľa nových štandardov, pripravených Akreditačnou agentúrou, budú vysokým školám za plagiátorstvo hroziť tvrdé sankcie – aj zrušenie celej školy. Ak škola nebude riešiť plagiátorstvo, môžu jej odobrať akreditácie pre všetky študijné programy. K prianiu ministra majú smerovať kroky a opatrenia rezortu, implementované aj do nového vysokoškolského zákona.

„Ide nám o oveľa viac ako o jedno pochybenie, a to o vytvorenie systému, aby sme na Slovensku už nemali problémy s plagiátmi a akademickými podvodmi,“ povedal v tejto súvislosti jej šéf Robert Redhammer.

Problémom vysokých škôl je už vôbec to, že ich je jednoducho veľa. Za ostatné roky sme nedbali až tak na to, aby bola na prvom mieste kvalita vzdelávania, ale aby bol ten pocit, že mám diplom. A dodajme, že máme nielen veľa vysokých škôl, čo si uvedomuje aj minister a chce to riešiť, ale aj veľa vysokoškolákov. Podľa niektorých odborníkov by nám stačila aj polovica z nich. A s tým súvisí ich uplatnenie v praxi. Školstvo je oblasť, ktorej výsledky rozhodujúcim spôsobom ovplyvňujú vývoj každej spoločnosti. Ovplyvňujú ho pozitívne, ak školstvo funguje, alebo negatívne, ak nefunguje. Preto ostáva veriť, že odvážne zámery ministerstva sa podarí zrealizovať.

Ľudovít KUSAL

BESEDNICA

Obyvatelia Ameriky majú jednu obrovskú smolu. Nepoznajú môjho spolužiaka z ľudovej školy Tibora. A vlastne ho už ani nebudú môcť spoznať, a to z jedného veľmi jednoduchého dôvodu: môj spolužiak Tibor sa už veľa rokov nachádza tam, odkiaľ sa ešte nikto nikdy nevrátil. A keďže je to naozaj tak, musí tam byť asi dobre, ako tvrdí istý pán z jednej hornozemplínskej obce. Preto pre každý prípad: nech je Tiborovi zem slovenská ľahká, keď život v bani, kde po celý život ťažko pracoval, nemal k nemu ani štipku zľutovania.

Sny naše pubertálne

Nebol to zlý chlapec, vedel skladať texty na melódie starých slovenských hitov, texty parodické, zosmiešňujúce v časoch socializmu rozšírené prehrešky, ako bolo napríklad rozkrádanie majetku v socialistickom vlastníctve a podobne.Tibor okrem toho – ako nejeden chlapec v tých časoch – sníval o Amerike. Najprv v súlade s dobovými názormi na život v nej, preto si cez veľkú prestávku tlieskal v rytme džezu do dlaní, a pritom vášnivo skandoval v západoslovenskom nárečí: „Ámerika, zém daleka, každý do néj úteka. V Ámerici, ná ulici, népoznaju človeka...“ Neskôr však – zrejme pod vplyvom tajného počúvania rádia Láxenberg – zmenil na túto obrovskú krajinu názor, a to radikálne. Spieval si, a pritom si tlieskal do dlaní: „V Ámerici, ná ulici, tám sa dobre žije, tám sa stále kóka kóla, kóka kóla píje, tám sa žuje šwéri gum, stále sa tám píje rum – do téj zemi újedu...“

Tieto jeho slová, reprezentujúce jeho sen o Amerike, nebolo možné nebrať vážne, lebo Tibor ich skandoval tak presvedčivo, že o tomto svojom názore presvedčil nielen sám seba, ale aj svojho o rok mladšieho brata Feriho, ba aj kamaráta Ruda, ktorý chodil do susednej triedy. Dokonca o tom presvedčil aj mňa samého, aj keď som sa k ich snu vplyvom svojho sedliackeho rozumu staval kriticky. V mojej bujnou fantáziou postihnutej hlave vznikla o Amerike taká predstava, že jej obyvatelia nerobia nič iné, len stoja na pobreží Atlantiku a čakajú na Tibora, Feriho a Ruda, a to len preto, aby im mohli ponúknuť rum, kokakolu a žuvačku, a tak ich priviesť do stavu najväčšej blaženosti...

A potom istého dňa títo verní kamaráti neprišli do školy. A neprišli ani na druhý deň, ani na tretí a v škole sa začalo povrávať, že ušli do Ameriky. Tým, ktorí ich nepoznali bližšie, to bolo ťažké uveriť. Faktom však zostáva, že ich nebolo ani doma, ani v dedine u príbuzných, ani na ich obľúbenom mieste v chrastí za židovským cintorínom, kde som ich našiel raz, keď ma ich učiteľ Demeš poslal hľadať, keď cez veľkú prestávku zmizli, lebo sa chceli vyhnúť písomke z matematiky. Objavili sa až na štvrtý deň. Vystúpili z vojenského gazíka v sprievode troch vojakov v zelených uniformách, ktorí mali na pleciach samopaly, a jedného dôstojníka s pištoľou v hnedom puzdre. Z okien sa na nich dívala celá škola. Všetci žiaci videli, ako ich eskorta za účasti riaditeľa školy a jeho zástupcu vedie po schodoch do riaditeľne – na prvé poschodie. Na chrbtoch mali biedne ruksaky a hľadeli do zeme. Ich rodičia s remeňmi v rukách tam neboli.

Takto sa skončil jeden sen môjho spolužiaka z ľudovej školy Tibora a jeho dvoch kumpánov, ktorí včítane mňa uverili, že celá obrovská Amerika, všetci jej blahobytní obyvatelia celé dni nerobia nič iné, len stoja na brehu Atlantického oceánu s rumom, so žuvačkou a s kokakolou v rukách a čakajú akurát na nich...

Milan ZELINKA

Generál Artúr GÖRGEY – najväčší hrdina Uhorska a podľa Košuta aj najväčší zradca

Životy vojakov si cením viac ako prípadné vavríny

Marián ŠIMKULIČ – Foto: archív autora

Toporec sa prvýkrát spomína v listine Spišskej kapituly z roka 1297. Už pred kolonizáciou tu existovalo slovanské osídlenie. K spojeniu Starého i Nového Toporca došlo vďaka nemeckému šľachtickému rodu Görgeyovcov, ktorý dostal toporskú donáciu od kráľa a doplnil pôvodné obyvateľstvo nemeckými osadníkmi. V stredoveku bol najznámejším z rodu Krištof, ktorý s bratom Ladislavom založili evanjelickú školu v Spišskom Hrhove. Görgeyovci sa zapojili do protihabsburských povstaní, za čo im panovník skonfiškoval majetok. Po tom, čo Ján Görgey podporil cisárovnú Máriu Teréziu, majetky im vrátili.

Generál Artúr GÖRGEY

Na rakúskej strane bojovali aj jeho synovia: Ján, František, Pavol a Juraj. Posledne menovaný bol otcom Artúra Görgeyho, budúceho generála, ktorý sa stal uhorským národným hrdinom a vzápätí ich najväčším zradcom. Slovenskí dobrovoľníci stáli na opačnej strane ako Görgeyho uhorská armáda, v okolí Kremnice, Banskej Bystrice, v Gemeri i Liptove kryli tyl ruskej a rakúskej armády a odzbrojovali uhorské oddiely.

■ UČAROVALA MU CHÉMIA

Dnes by už veru málokto v Toporci našiel stopy po spišskom Nemcovi Artúrovi Görgeym, ktorý sa tu narodil 30. januára 1818, navštevoval tunajšiu školu, neskôr i kežmarské gymnázium, kde ho najviac zaujala chémia a svoju kariéru spájal s jej štúdiom. Otec však videl budúcnosť syna vo vojenskej kariére a Artúrovi neostávalo než sa podvoliť. Po absolvovaní vojenskej školy slúžil ako podporučík cisárskej osobnej stráže vo Viedni. Vojenskú službu absolvoval v hodnosti nadporučíka. Keďže sa mu nepáčil vojenský dril, po otcovej smrti sa zapísal na pražskú Karlovu univerzitu, kde sa venoval obľúbenej chémii. Podarilo sa mu dokonca objaviť mastnú kyselinu laurinovú. Vysnívanú kariéru profesora univerzity prekazili rodinné udalosti, po ktorých prevzal hospodárstvo v Toporci.

■ NA ČELE GÁRD

Keď sa v máji 1848 dozvedel o výzve revolučnej vlády v Pešti, aby sa vyradení dôstojníci pripojili k novozaloženej národnej garde, nezaváhal. V hodnosti kapitána cvičil brancov a na odporúčanie sa dostal na ministerstvo obrany. Tam sa už v hodnosti majora 30. augusta 1848 stretol s vodcom revolúcie Ľudovítom Košutom. Keď začiatkom septembra vojská Josipa Jelačiča vpadli do Uhorska, Görgey ozbrojil dedinčanov a spolu s gardou zastavili vojská chorvátskeho bána. Očarený vodca revolúcie vtedy presadil, aby tridsaťročného majora povýšili na generála. Po ďalších porážkach rakúskych vojsk povstali aj Viedenčania a cisár Ferdinand ušiel do Olomouca. Revolučným uhorským gardám sa postupne podarilo znásobiť svoje sily a dosiahnuť mnohé víťazstvá. Vedeniu armády pritom prekážalo, že politici sa neodborne miešali do vojenských záležitostí a neochotne počúvali ich návrhy na vytvorenie podmienok na regulárnu, riadne vycvičenú a vyzbrojenú armádu.

■ POKER S KORUNOU

Parlament v Debrecíne 14. marca 1849 vyhlásil nezávislosť Uhorska a Ľudovíta Košuta zvolil za prezidenta regenta. Armáda na čele s Görgeym nebola z toho nadšená. Správne predvídala, že to vženie Rakúsko do hľadania spojencov proti revolučným gardám. Zvrat nastal po 21. máji, keď mladučký cisár František Jozef pokľakol vo Varšave pred cárom Mikulášom I., pobozkal mu ruku a požiadal ho o pomoc. V polovici júna z Haliča vtiahla do Uhorska intervenčná armáda poľského miestokráľa Ivana Fiodoroviča Paskeviča. Cez Moldavsko a Rumunsko sa ponáhľali donskí kozáci. Spolu stoštyridsaťtisíc vojakov a početná jazda. Zo západu vtrhlo rakúske vojsko pod vedením baróna Júliusa Jakuba z Haynau. Pretože mal Görgey cestu k Segedínu, kam evakuovala maďarská vláda, uzavretú ruskou armádou, vydal sa obchvatom cez Slovensko.V Rimavskej Sobote ho 20. júla zastihli ruskí vyjednávači, no ponuku, aby sa vzdal, odmietol. Netušil pritom, že Košut tajne ponúkol Mikulášovi I. svätoštefanskú korunu. Pri Temešvári 9. augusta poľný maršal Paskevič porazil hlavný kontingent uhorského vojska, s ktorým sa Görgeyho armáda nestihla spojiť. Vodca revolúcie rokoval v Arade s Görgeyom, ktorý ho upozorňoval, že ďalší odpor proti rakúsko-ruským silám považuje za nemožný. Košut proti kapitulácii nenamietal, no nechcel sa pod ňu podpísať. Keď 11. augusta dostal od cára zamietavú odpoveď na ponuku uhorského trónu, odovzdal Görgeymu všetky právomoci. Prezlečený za komorníka (podľa iných zdrojov v ženských šatách) utiekol do bulharského Vidinu. Ak chcel Görgey zachrániť armádu, neostalo mu iné, ako odovzdať jej osud do rúk ruského generála Teodora Rüdigera. Stalo sa tak pri mestečku Vilagoš. Vďaka tomu fyzicky aj sám prežil, keď cár sa osobne prihovoril za jeho omilostenie.

Árpád GÖRGEY s dcérou Gabikou pri štúdiu dokumentov

Árpád GÖRGEY na cintoríne v Toporci

■ POTUPNÁ PORÁŽKA

Zbrane pri Vilagoši zložilo a vzdalo sa jedenásť generálov, 1 426 dôstojníkov, 23 163 peších honvédov, 4 830 husárov a 2 550 delostrelcov. Rakúske súdy vyniesli vyše tristo rozsudkov smrti a mnohí exponenti skončili vo väzení. Šiesteho októbra 1849, v deň prvého výročia v krvi utopenej revolúcie vo Viedni, dal Haynau v Arade popraviť trinásť uhorských generálov. Košut z Vidinu poslal listy predstaviteľom Spojených štátov amerických, Anglicka i Francúzska, kde sa označil za bojovníka za slobodu a Görgeyho za Judáša, ktorý zradil vlasť a prinútil ho odstúpiť a emigrovať. Po väzení v Klagenfurte a rakúsko-uhorskom vyrovnaní cisár udelil Görgeymu amnestiu. V Uhorsku však žil s biľagom zradcu, ťažko sa pretĺkal životom, kým sa mu podarilo získať zamestnanie ako inžinier, odkiaľ nenápadne odišiel do dôchodku. Istý čas sa venoval aj záhradníčeniu. Pamäti Artúra Görgeyho nazvané Môj život a činy v Uhorsku v rokoch 1848 a 1849 vyšli v Lipsku, v Rakúsku ich zakázali rozširovať a v Budapešti zákaz platil až do roka 1911.

V roku 1989 vyšla v Maďarsku knižka spomienok Görgey kontra Kossuth. Obsahuje záznamy ich zápiskov z meruôsmych rokov.

Ľudovít Košut, 12. septembra 1849: „Chudinka nešťastná vlasť je stratená. Nie silou nepriateľa, ale zradou padla. Ja som Görgeyho zdvihol z prachu, aby pre seba vydobyl nesmrteľnú slávu a pre vlasť slobodu. A on sa stal katom Uhorska. Mnohými bol už dávno obviňovaný, že sa usiluje o diktatúru. Oslovil som ho, nech mi úprimne povie, či sa snaží o moc a ja mu vytvorím politickú stranu. Len nech sľúbi, že vlasti a slobode zostane verný. Prísahou potvrdil, že sa nesnaží o moc, že zdieľa moje pocity. Upokojil som tých, ktorí ho obviňovali, a posilnil jeho popularitu, lebo som ctil jeho nadanie.“ Artúr Görgey, Predslov ku knihe spomienok: „Po Vilagoši na mne prischol biľag zradcu a vinného za osudy tých, ktorí skončili na popravisku v Pešti a Arade. Vo veľmi krátkom čase zostal len sem-tam niekto, kto mi veril, napriek môjmu tajnému internovaniu do Klagenfurtu...“

Ľudovít Košut, 12. septembra 1849: „Stotožnil som sa s tým, že keď nebudem súhlasiť s odovzdaním vlády a padne vlasť, dejiny to budú spájať s mojím menom a do konca života by som žil s myšlienkou, že Görgey to mohol zachrániť. A tak sa stal pánom budúcnosti národa. Náhliac som odchádzal do Lugoša. Cesta bola plná utečencov, ktorých som prosil, aby sa vrátili k jednotkám. Görgey sa 13. augusta vzdal Rusom.

Artúr Görgey, 23. septembra 1868: „Či by som nezvolil radšej únik do Turecka pred zložením zbraní? Nie je to oprávnená otázka, lebo som nemohol vedieť dopredu, čo sa stane po Vilagoši. Nie je to oprávnená otázka aj preto, lebo zloženie zbraní nebolo z politickej vypočítavosti, ale výsledkom núteného výberu medzi dvoma možnosťami: buď padneme, alebo sa vzdáme. Tretia voľba pred nami nebola.

■ S BIĽAGOM ZRADCU

Košut absolvoval triumfálnu plavbu do Londýna a turné po Spojených štátoch amerických s gloriolou neoblomného bojovníka proti absolutizmu. Zomrel v talianskom Turíne 20. marca 1894. Artúr Görgey žil s nepriazňou osudu, hoci sa snažil dokázať, že kapitulácia pri Vilagoši nebola vecou zrady, lebo sa o nej rozhodlo s vedomím a z vôle Ľudovíta Košuta a jeho vlády. A hoci už v roku 1884 dvestošesťdesiatdeväť bývalých dôstojníkov podpísalo žiadosť o generálovu rehabilitáciu, s prehodnocovaním jeho osobnosti sa začalo až na začiatku minulého storočia. Na sklonku života sa Artúr Görgey presťahoval do Budapešti, kde zomrel 21. mája 1916 ako deväťdesiatosemročný uprostred prvej svetovej vojny. Vystrojili mu štátny pohreb, na ktorom sa zúčastnili desiatky tisíc ľudí.

■ PRI HROBOCH PREDKOV

V prostredí rodinného domu v Rožňave sme s Árpádom Görgeym viedli dišputu na tému, ako sa žije s týmto priezviskom. „Ľahko, ťažko? To závisí od okolností. Niekedy aj na mňa doľahne ťarcha tohto mena, predstavujem si, že to mohlo byť aj ináč. V súčasnosti sa mi už žije dobre a som hrdý na niektorých svojich predkov.“

Práve v májových dňoch si rodina pripomenula výročie úmrtia Artúra Görgeyho. Podľa rodokmeňa Árpád pochádza z vetvy jeho mladšieho brata Štefana. Cesta rodiny viedla na hroby príbuzných v Toporci. S Árpádom sa zhovárame o generálovi...

„Aj podľa svedectiev rodiny uznávam Artúra Görgeyho ako dobrého stratéga, vrchného veliteľa uhorských vojsk v roku 1848. Konflikty, ktoré vznikli medzi Košutom a Görgeym, hodnotím jednoznačne – Košut bol slaboch, keďže ušiel a nechal Görgeyho trápiť sa do poslednej chvíle. On skúsil všeličo, som presvedčený, že rakúske vojská by porazil, ale proti ruskej presile, to už uznávajú aj historici, nemal šancu. Útoky Košuta a niektorých historikov na Görgeyho sú oprávnené. Som rád, že Artúrovo meno sa konečne očistilo.“

V Toporci sme si prezreli katolícky kostol s tabuľou o vrátení skonfiškovaných majetkov cisárovnou Máriou Teréziou. Minuli sme „nový“ kaštieľ, ktorý by si zaslúžil dôslednejšiu rekonštrukciu. Cestou k cintorínu sa zhovárame o generálovom pobyte v Toporci po Vilagoši.

„Po určitých právnych krokoch brata, advokáta Štefana, sa vrátil do svojho rodiska, kde žil s manželkou francúzskeho pôvodu Adele a so synmi. Bol však naňho vyvíjaný tlak vtedajšej uhorskej vlády a aj v Toporci boli po jeho odluke vo vojne naštrbené rodinné vzťahy, čo ho viedlo k rozhodnutiu odísť do Vyšehradu, kde žil až takmer do svojej smrti, a tu aj záhradníčil. Vila existovala do roka 2015, keď bola predaná na burze nehnuteľností. Hrejivé je, že schody vedúce k vile nad Dunajom dodnes nesú jeho meno.“

Na cintoríne v Toporci je časť ohradená kovovým zábradlím, venovaná šľachtickej rodine. Medzi historicky cennými náhrobnými kameňmi sa vyníma náhrobok posledného majiteľa starého kaštieľa Alberta Görgeyho s básňou: „Pocestný! Keď stojíš pri týchto hroboch. / A duša sa ti vznáša nad časom. / Pamätaj na osemsto dlhých rokov, / čo sa prehnalo nad rodom. / Na tichom cintoríne pamätaj / na hrdinov bojujúcich za slobodu...

Po Görgeyovcoch ostali na Spiši kaštiele v Toporci, v Spišskom Hrhove, viac domov na námestí v Levoči. Pochovaní sú v Toporci a na levočskom evanjelickom cintoríne. Ostali po nich katolícke i evanjelické kostoly.

Chudobné dievča z Opoja určovalo európske módne trendy a šilo pre cisárovné

Takmer zabudnutá frajlenka Hollóška

Text a foto: Ivan KRAJČOVIČ

Znie to ako rozprávka, ale so smutným koncom. Bohaté dievča malo odmalička záľubu vo vyšívaní. Keď dospela, rodičia ju vyhnali z domu. Napriek tomu sa však dostala do sveta, preslávila Slovensko, vyšívala a šila pre cisárovné, svet jej ležal pri nohách. Zomrela však v chudobe a zabudnutí, spoločnosť jej robili len jej mačky. Až do jej smrti jej nikto v Cíferi nehovoril inak než „frajlenka Hollóška“.

Vyšívačky z Cífera zo spolku Izabella preslávili toto remeslo po celom Uhorsku aj v inom svete...

Frajlenka bolo kedysi označenie pre slobodné dievča. V prípade Márie Hollósyovej z Opoja, ktorá sa narodila v roku 1858, to tak nemalo byť. Mala prežiť bezstarostný život vydatej bohatej ženy. Žila v dostatku a rodičia ju podporovali. Keď pobadali jej záľubu vo vyšívaní, tak ju poslali dokonca do Budapešti na umelecko-priemyselnú školu. V tom čase nebolo zvyčajné, aby dievčatá získali vyššie vzdelanie, aj keď Tereziánska reforma uhorského základného školstva a neskôr Jozef II. uzákonili povinnú školskú dochádzku od šiestich do dvanástich rokov. Život v dostatku ukončila nešťastná láska. Mária sa zamilovala do syna chudobného roľníka, no rodičia nesúhlasili so sobášom a vybrali jej bohatšieho a aj urodzenejšieho ženícha. Keď sa to jej milý dozvedel, siahol si na život. Nešťastná Mária sa zaťala a odmietla sa za nového ženícha vydať. Otec ju preto vydedil a vyhnal z domu bez akýchkoľvek prostriedkov.

■ **POŠTMAJSTERKA V KERESTÚRE**

Schudobnené dievča nemalo veľa príležitostí sa uživiť, ale v neďalekom Kerestúre (dnešné Križovany nad Dudváhom) sa uvoľnilo miesto poštmajsterky aj so skromným bývaním, ktoré dostala i vďaka vzdelaniu. Bola prototypom emancipovanej ženy tých čias. Na milého smrť nezabudla, nikdy sa nevydala. Radšej sa po práci venovala vyšívaniu krojov na bábiky. Niektoré si vystavila aj v poštovom úrade. A raz, ako v dobrej rozprávke, prišli v roku 1888 na kerestúrsku poštu zavarská grófka Mailáthová s cíferskou grófkou Šarlotou Zičiovou, ktorá bola dvornou dámou kráľovnej Alžbety Bavorskej, neskôr cisárovnej, prezývanej Sissi. Bábiky jej zobrala ukázať a tej sa zapáčili. Osud sa k Márii Hollósyovej obrátil na pár rokov krajšou tvárou.

PROFIL

Grófka Šarlota Zičiová vo svojom kaštieli v Cíferi zriadila v roku 1892 spolok na podporu výšivky domácej výroby, ktorý sa stal základom Ženského spolku Izabella. Vznikol 20. decembra 1895. Bol pomenovaný podľa jeho patrónky arcivojvodkyne Izabelly von Croy-Dülmen, ktorá bola manželkou arcivojvodu Fridricha, vzdialeného bratranca cisára Františka Jozefa I. Za hlavnú inštruktorku tejto prvej výšivkárskej školy na území Slovenska bola vymenovaná grófom Jozefom Zičim Mária Hollósyová. V tomto období boli výšivky všeobecne veľmi žiadané. Uskutočňovali sa mnohé prezentácie zamerané

Vyšívačka z Opoja Mária HOLLÓSYOVÁ získavala medaily aj na svetových výstavách.

na vyšívanú tvorbu, ako bola napríklad výstava slovenskej ľudovej výšivky a krojov ženského spolku Živena v Turčianskom Svätom Martine v roku 1887 alebo Národopisná výstava československá v Prahe v roku 1895, ktorej slovenskú časť navrhol architekt a etnograf Dušan Jurkovič.

■ **URČOVALA TRENDY**

Mária určovala dokonca aj módne európske trendy. V roku 1895 nemecký módny časopis Die Modenwelt uverejnil jej návrh šiat inšpirovaný slovenskými krojmi, kde sa písalo, že ide o model Márie von Hollósy z cíferskej výšivkárskej školy. Typ živôtika tohto modelu nosila aj vojvodkyňa Žofia Chotková, manželka následníka trónu Františka Ferdinanda d'Este. Oboch zavraždili v Sarajeve...

V roku 1896 znamenitú výšivkárku vyznamenal minister obchodu gróf Baroso striebornou medailou za práce vystavené na Milenárnej výstave v Budapešti. Výšivkársky spolok Izabella, ktorý viedla, získal najvyššie ocenenie Grand Prix na svetovej výstave v Paríži v roku 1900 a ona dostala striebornú medailu ako spoluúčastníčka, ďalšie ocenenia Grand Prix spolku udelili na svetových výstavách St. Louis 1904, Liege 1905, Miláno 1906 a Paríž 1913.

Jej výšivky nosili v šľachtických sídlach v Rakúsko-Uhorsku a vlastne po celej Európe. V roku 1914 zamestnával spolok tisícpäťsto výšivkárok z celého západného Slovenska. Zaujímavosťou je, že medzi ženami bol jediný muž – Martin Banič, ktorý vysekával kartóny pod reliéfne výšivky. Okrem cisárovnej Sissi od nej nosili výšivky i ruská cárovná a španielska kráľovná. V Cíferi vyšili aj doplnky pre korunovačné šaty manželky posledného rakúskeho cisára, uhorského a českého kráľa Karola I. a v rokoch 1916 – 1918 poslednej cisárovnej Rakúska, kráľovnej Uhorska a Česka Zity Bourbonsko-Parmskej.

■ **ZÁNIK SPOLKU**

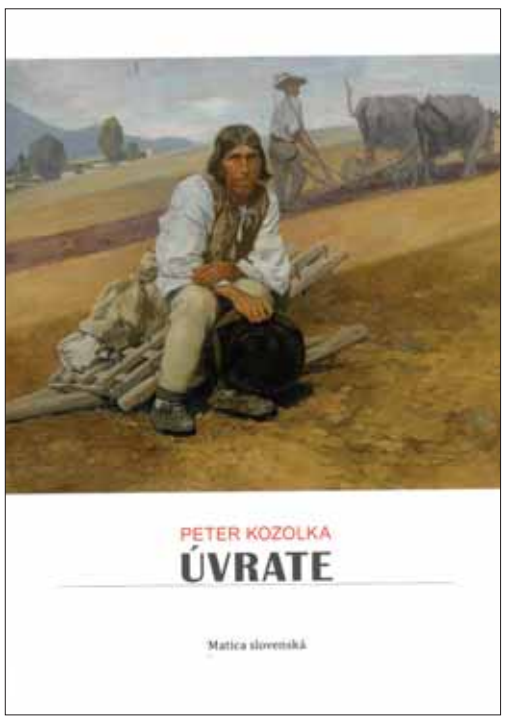
Rozpad Rakúsko-Uhorska v roku 1918 však znamenal aj zánik cíferskej školy vyšívania. Frajlenka potom vyšívala najmä cirkevné ornáty, spolu s vajnorskými výšivkárkami mitry pre prvých slovenských biskupov, ktorí boli vysvätení v roku 1921. Jej poslednou známou prácou je zástava pre velehradskú baziliku z roka 1927. Odvtedy žila osamotená a neprijímala ani návštevy. Vyšívala už len kabátiky pre svoje mačky. Zomrela v roku 1945 a pochovaná je v Cíferi pri Trnave.

V roku 2013 spisovateľ Milan Zelinka z Igramu, ktorý svoje detstvo a mladosť prežil v Cíferi, vydal životopisný román Frajlenka Hollóška. Občianske združenie Cziffer pomenovalo po nej celoslovenskú výšivkársku súťaž.

Peter KOZOLKA, Úvrate, vydala Matica slovenská v roku 2020, 110 strán

Malé dejiny našej neradostnej prítomnosti

KNIHA TÝŽDŇA

Knižočka Petra Kozolku je jeho autobiografa s mnohými podnetnými úvahami a informáciami, ktoré presahujú takýto typ literatúry. Peter Kozolka je už raz taký – učiteľ, recitátor a rétor, spevák, divadelný režisér, športovec, matičiar, organizátor a ako vidno aj spisovateľ...

Je to taká malá a milá encyklopédia Volkoviec, Slovenska, sveta a života očami autora. Napísal ju, lebo pociťoval, že tak musí urobiť, že je dlžníkom svojmu rodisku, občas i nevďačnému, lebo on „ak počuje, vidí alebo číta niečo pozitívne o svojom rodisku, cíti hrdosť“. Pravda, nejde len o rodné Volkovce. Aj zorientovaný čitateľ sa tu dozvie, čo možno nevie. Je to svedectvo citlivého, nadaného a ambiciózneho človeka s dobrým, lyricky ladeným srdcom, volkovského lokálpatriota, ktorý je nesmierne hrdý na svoj slovenský pôvod. Jeho knižočka vonia láskou k Slovensku. Tá láska je až taká veľká, že trpí tým, ako na prítomnosť i a na prichádzajúcu budúcnosť Slovenska akoby zanevrela slovenská rodina, škola, spoločnosť, štát. Trápi ho, že naši politici sú akoby vykoľajené vagóny. Že jeden z europoslancov, ktorý sa dokonca hrdí aristokratickým slovenským pôvodom, vyhlási, že „aké výsledky môžu vykazovať naši žiaci, keď sa ešte učia báseň Mor ho! od Sama Chalupku“; to Mor ho!, ktoré iná významná matičiarka a recitátorka Eva Kristinová celé vedela naspamäť. Petra Kozolku trápi, že sa na Slovensku „koná tichá a zákerná genocída“. On, učiteľ, ktorý nedopustí na svojich dvetisícšesťsto žiakov – odchovancov, dobre vie, čo hovorí: zlyhala škola. Nechali sme si ukradnúť mládež, nechávame si gumovať slávne dejiny...

Kozolkova kniha, to sú príbehy Volkovčanov, ktoré dôverne poznal. Vyzná sa v poézii a v slovenských pesničkách – je ich vyše stotisíc, ale „odkopli sme ich bezcitne, zamenili sme ich ako Indiáni kúsky zlata za farebné sklíčka“. Skromnosť Petra Kozolku cítiť z každej vety. Svoju knižočku končí konštatovaním, že „roľa je zoraná, už len oborať úvrate“.

(mt)

MEDAILÓN

Neuveriteľných sedemdesiatpäť rokov oslavuje 14. júla stálica slovenskej populárnej hudby Marcela LAIFEROVÁ. Pripomeňme, že okrem tohto jubilea tento rok oslavuje päťdesiatpäť rokov, odkedy vstúpila na hudobnú scénu. Marcela Laiferová sa narodila 14. júla 1945 v Petroviciach pri Žiline. V roku 1964 odišla do Bratislavy na Lekársku fakultu. Tu sa začala jej profesionálna kariéra. Bývala v Horskom parku, kde spieval so svojou kapelou Braňo Hronec, s ktorým vydala prvý veľký hit Lampy

Je spevácka stálica v obdivuhodnom veku

už dávno zhasli. Pieseň spievala spolu s Janou Belákovou. Išlo o bigbítovú skladbu, ktorá bola veľmi muzikálna, v tlači ju vtedy označili ako nemorálnu a zle pôsobiacu na mládež. Tým naštartovala svoju speváckú kariéru. Po tomto úspechu si ju všimli viacerí textári a skladatelia, a tak sa začala rozbiehať jej spevácka kariéra. Vďaka tomu sa jej ako prvej slovenskej interpretke podarilo nahrať svoju prvú veľkú platňu.

Zakrátko na to ako prvá slovenská speváčka vyhrala s piesňou Slová Zlatú Bratislavskú lýru. Tesne predtým zomrel jej manžel, jeden z dvoch, ktorých pochovala. Dlho zvažovala, či sa na Bratislavskej lýre má vôbec zúčastniť. Na tento veľký úspech si neskôr zaspomínala: „Keď som ako prvá slovenská speváčka vyhrala Bratislavskú lýru, Slováci to brali veľmi osobne, pretože to bolo prvýkrát, keď takéto ocenenie dostal niekto z domova.“

Speváčka bola celý život veľmi pracovitá, o čom svedčí aj to, že okrem absolvovania medicíny, keď v roku 1970 získala titul MUDr., vyštudovala i hudobnú vedu na filozofickej fakulte. Byť lekárkou bol jej sen už od detstva, pretože chcela pomáhať tým, ktorí to potrebovali.

Za svoju umeleckú kariéru vydala v Supraphone i Opuse štrnásť platní a sedemdesiat singlov, objavila sa aj vo filmoch Konečná stanica rytmus a Kým sa skončí táto noc, účinkovala v televíznych Silvestroch, v Hitparádach, koncertoch. V roku 1977 režisér Ján Roháč s ňou a ďalšími hudobníkmi nakrútil hudobný film Keby skriňa bola oknom.

Ľudovít KUSAL

HUMORESKA

Proti vírusom metódou pokus – omyl

Ako povedal brazílsky prezident Jair Bolsonaro na tému koronavírusu, jedného dňa musíme všetci zomrieť. Priklonil sa tým k britsko-švédskej metóde prekonania pandémie. Imunita stáda. Britskému premiérovi Johnsonovi sa tento finančne i spoločensky nenáročný postup pri boji s koronavírusom páčil. Pravda, páčil sa mu len dovtedy, kým Covid-19 nedostal aj on sám. Hlavu o múr si začal búchať aj švédsky minister zdravotníctva, keď mu počty nakazených neuveriteľne rástli. Keď je situácia najhoršia, začnú sa objavovať rôzne zaručene nezaručené metódy na porazenie neviditeľného nepriateľa. V prvom prípravnom kole dostali priestor odborníci na štatistiku a iní šarlatáni. Oživili rozprávku o hlúpom Janovi, ktorý mal zrnko hrachu. Geometrickým radom ho vo svojich predstavách rozmnožil, imaginárne tony hrachu predal a cítil sa ako milionár. Sladká odmena bola princeznina ruka. Podľa prvých prepočtov sme mali mať na Slovensku v júni vyše pol milióna chorých. Prívrženci povinnej maturity z matematiky získali ďalší argument. V rovnakom čase Svetová zdravotnícka organizácia WHO konštatovala, že o žiadnu pandémiu nejde. Dva týždne na to už sa konalo. Vyhlásila, že rúška nemajú zmysel. O mesiac WHO vyhlásila, že majú. Osvedčená metóda pokus – omyl slávila svetové víťazstvo nad zdravým rozumom. Nielen u WHO. Prezident Beneš v roku 1938 mal plán pre všetky prípady. Aj naše vlády. Zídu sa na ďalšie vlny pandémie. Lebo v prvej boli utajené. Kúpiť testy. Nekúpiť testy. Kúpiť draho. Zle. Kúpiť ešte drahšie. Dobre. Zavrieť všetkých do karantény. Na úrovni človeka, mesta, okresu. Zakázať presuny medzi okresmi. Okrem poslancov. Zle. Povoliť presuny medzi okresmi. Dobre. Každý prišelec zvonka do karantény. Okrem poslancov. Zavrieť krčmy. Okrem poslaneckých. E-karanténa funguje. Ešte nefunguje. Bude fungovať. Niekde funguje, niekde nefunguje. Dofungovala. Absolventi karantény sa vraj chcú súdiť. Nevedno s kým. Zápisy z krízového štábu nie sú. Zasadal vôbec a vydával nejaké zákona dbalé akty? Dáky medián je na nule. To je vraj dobre. Počet nezamestnaných nie je na nule. To určite nie je dobre. Ich počet stúpa. To je ešte horšie. Britskí vedci zistili, že nosenie rúšok zachránilo u nich životy 3,1 milióna ľudí. Nie 3 alebo 3,2, presne 3,1. Naši vedci zaostávajú. Mohli vyhlásiť už dávno, že na Slovensku rúška zachránili životy šiestim miliónom ľudí. Väčší berie. Koroňu, ako sa hovorí na východe, sme porazili. Nastala štvrtá fáza uvoľňovania. V kinách si môžeme kúpiť pukance a kolu.

Druhá vlna pandémie na obzore. Tretia za obzorom. Náš národ je metódou pokusov – omylov pripravený na všetko. Bola tu choroba šialených kráv, vybili sme kravy. Bol tu prasačí mor, vybili sme prasce. Bol tu slepačí mor, vybili sme sliepky. Je tu koronavírus, čo urobíme?

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Matica slovenská sa rozlúčila so svojím bývalým správcom Štefanom HANAKOVIČOM

Stál na čele najvýznamnejších kultúrnych inštitúcií

Pavol PARENIČKA – Foto: archív SNN

Máloktorá osobnosť sa tak zaujímavo zapísala do moderných národno-kultúrnych dejín, ako je to v prípade PhDr. Štefana HANAKOVIČA. Pôsobil totiž vo funkcii správcu Matice slovenskej i riaditeľa Spolku sv. Vojtecha, dvoch najstarších i najvýznamnejších kultúrnych inštitúcií na Slovensku, ktoré zaujímajú nezastupiteľné miesto v rozvoji slovenskej literatúry, vedy, osvety, knihovníctva, vydavateľskej činnosti i širšieho duchovného života.

Obe spomínané ustanovizne symbolizujú osudové zápasy intelektuálskych elít Slovákov od šesťdesiatych rokov 19. storočia o zachovanie i rozvíjanie našej národnej i kultúrnej identity s neprajnými režimami a politickými garnitúrami, ktoré sa ich usilovali limitovať až likvidovať alebo aspoň ideologicky pretvoriť na svoj neraz pokrivený obraz. Duchovný ráz týchto inštitúcií bol od ich vzniku konštantný, vychádzal z kresťanských a národných hodnôt, a to na jednej strane z cyrilo-metodskej tradície a svätovojtešského kultu, na druhej z odkazu bernolákovcov a štúrovcov, stvoriteľov novovekého slovenského národa. Nielen jazyk a územie definujú národné spoločenstvo, ale rovnako ho formujú a tvár i tvar mu dávajú aj kultúrne úsilia. Tie konzervatívne matičné i svätovojtešské, kresťanské a národné ideály sa v päťdesiatych rokoch, keď Š. Hanakovič vstupuje do Matice slovenskej, po nežičlivých érach „liberálnej“ uhorskej maďarizácie a pražského čechoslovakizmu v tom čase dostali do príkreho rozporu s komunistickým režimom a jeho ateizmom i proletárskym internacionalizmom v najhoršom stalinistickom vydaní.

■ ZÁPAS S MOLOCHOM

Štefan Hanakovič, ktorý sa nikdy nevzdal viery a národného presvedčenia, sa púšťa do boja s komunistickým molochom. Po páde jeho vyše štyridsaťročného panstva prichádza čas Štefana Hanakoviča, aby v deväťdesiatych rokoch vrátil Maticu slovenskú k tradičným hodnotám, ale nová politická moc hrubým spôsobom zasiahla v tomto období, dnes nazývanom aj divoké deväťdesiate roky, do matičného organizmu a zákonmi z roka 1991 a 1997 ju vydala na milosť jednému mužovi, ktorý ju zatiahol na neistú pôdu politiky.

Štefan Hanakovič, naturalizovaný Martinčan, sa proti týmto materialistickým novodobým manierom postavil na odpor. Napokon nevyslyšaný Hanakovič z matičného prostredia odišiel a prijal ponuku Spolku sv. Vojtecha, kde, ako temer rodený Trnavčan, mohol s podporou katolíckej cirkvi završiť svoje poslanie v rozvoji národnej kultúry a duchovnej obnovy národa. A neboli to len zápasy o charakter slovenskej kultúry a jej erbových inštitúcií, ale Š. Hanakovič ako teoretický vedec zasiahol aj do oblasti bibliografie, knihovníctva, informatiky, knižnej kultúry a kultúrnej histórie, čo dokumentuje autorstvo a spoluautorstvo vyše štyridsiatich samostatných knižných vydaní, ďalšie desiatky vedeckých štúdií, stovky odborných článkov a prejavov, doplňujúcich jeho organizačné aktivity. Pozemská púť dlhoročného vedeckého pracovníka a správcu Matice slovenskej a riaditeľa Spolku sv. Vojtecha PhDr. Štefana Hanakoviča sa vo veku osemdesiatdeväť rokov uzatvorila 10. júna 2010 v Martine.

■ RODINA A ŠKOLA

Štefan Hanakovič prišiel na svet uprostred celosvetovej veľkej hospodárskej krízy 20. augusta 1931 v západoslovenskej obci Košolná v Trnavskom okrese. Pochádzal z chudobnej katolíckej robotnícko-maloroľníckej rodiny Michala Hanakoviča a Rozálie, rod. Izakovičovej, v ktorej síce chýbali materiálne statky, čo však nahradzovala všadeprítomná láska a viera v Boha. Vyrastal v kruhu piatich súrodencov, odmala vedených k pracovitosti a zbožnosti. Rodinné prostredie a dedinská komunita, stelesnená autoritami rodičov a rímskokatolíckych kňazov z farnosti Povýšenia sv. Kríža v Košolnej, už v detskom veku formovali zo Š. Hanakoviča človeka skromného, pokorného, pracovitého, čestného, tichého a silno kresťansky cítiaceho. Tieto jeho cnosti sa prejavili najmä po tom, keď sa ešte v detskom veku liečil z vážnej choroby, pričom počas pripútania na lôžko mal dosť času meditovať o Bohu, rodine, dedine, meste i národe. Počas školských liet v rokoch 1937 až 1943 na rímskokatolíckej ľudovej škole v Košolnej začal usilovný a nadaný žiak robiť aj prvé kultúrne krôčiky; chodil do cirkevného spevokolu, hral na harmonike i klavíri, hrával v ochotníckom divadelnom krúžku. Navštevovať trnavské gymnázium bolo nad finančné možnosti sociálne slabšej rodiny, a tak pomohli saleziáni v Šaštíne, hlavnom pútnickom mieste Slovenska, kde Š. Hanakovič absolvoval v rokoch 1943 až 1950 gymnaziálne štúdiá, pričom posilňovaný spiritualitou cirkevného školského prostredia získal vedomosti najmä z cudzích jazykov a umeleckej literatúry. Kultivovaná saleziánska fraternita a jej prepracovaný vzdelávací systém mladého Hanakoviča oslovil natoľko, že vážne uvažoval o vstupe do tejto rehole, zasvätenej ideálom jej zakladateľa sv. Jána Bosca a venujúcej sa výchove chlapčenskej mládeže, ktorá na Slovensku pôsobila od roka 1924. No od roka 1948 v Československu panujúci komunistický režim mal iné plány s katolíckou cirkvou a jej rehoľnými spoločenstvami. Štefan Hanakovič sa stal priamym svedkom i obeťou barbarskej noci, keď Štátna bezpečnosť z 13. na 14. apríla 1950 likvidovala kláštory, rehoľné bratstvá a ich vzdelávacie ústavy, pričom sa aj sám ocitol v koncentračnom lágri v Podolínci a neskôr v prevýchovnom tábore v Kostolnej, odkiaľ ho poslali na nútené práce na stavbu Priehrady mládeže v Nosiciach. Otrasná skúsenosť neotriasla jeho hlbokou vierou, ba ešte viac ju posilnila. Po návrate domov sa zamestnal ako robotník v trnavskom cukrovare, aby si zarobil na dokončenie stredoškolských štúdií, ktoré absolvoval na gymnáziu v Galante, kde v roku 1952 maturoval. V rokoch 1952 až 1957 študoval odbor filológia, knihovníctvo a pomocné vedy historické na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde sa dostával na profesionálnu bázu jeho záujem o knižnú kultúru (v roku 1957 promovaný filológ, 1969 PhDr.).

MEMORIÁL

■ PÔSOBENIE V MATICI

V roku 1954 Slovenská národná rada prijala zákon o Matici slovenskej, ktorý z nej umelo vytvoril národnú knižnicu a knihovný ústav. Z tradičného matičného organizmu komunistický režim násilne z ideologických dôvodov vylúčil vedeckú i osvetovú činnosť, zrušil členské hnutie a prakticky značku Matice slovenskej po direktívnej fúzii presunul aj s matičnou Bibliotékou do Slovenskej národnej knižnice. Po príchode Š. Hanakoviča do Matice slovenskej v Martine v roku 1956 (zamestnal sa ešte ako poslucháč posledného ročníka) sa v nej aj v týchto limitovaných podmienkach vytvorila silná skupina katolíckych intelektuálov, ktorú pod ideovým vedením Antona Augustína Baníka tvorili Michal Fedor, Mišo A. Kováč, Peter Liba, Juraj Chovan-Rehák, Peter Maruniak, a táto matičná omladina v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch nadviazala na kultúrno-literárne a knižnično-bibliografické tradície i dielo zakázaných katolíckych autorov, ako boli Ladislav Hanus, Jozef Kútnik Šmálov či Jozef Ambruš. Matičné aktivity M. Fedora, M. A. Kováča, P. Libu, P. Maruniaka a Š. Hanakoviča položili základy modernej slovenskej národnej bibliografie, ako aj knižničnej a informačnej vedy, pričom sa priekopnícky zaradili k jej organizátorom a teoretikom na Slovensku i v medzinárodnom kontexte.

Štefan Hanakovič prispel k rozvoju bibliografie, knihovedy a informatiky viacerými monografiami: Slovník pseudonymov slovenských spisovateľov (1961), Katalógy a ich budovanie v ľudových knižniciach, Slovník knihovníckych skratiek (obe 1963), Systematický katalóg (1964), Muzeálna slovenská spoločnosť: rozbor publikačnej činnosti v Zborníku a v Časopise MSS (1969). Pod vedením M. Fedora sa Š. Hanakovič zúčastnil aj na tvorbe monumentálnej Bibliografie slovenských kníh 1901 – 1918 (1964), ktorá v projekte slovenskej národnej bibliografie kontinuálne nadväzovala na Riznerovu šesťzväzkovú Bibliografiu písomníctva slovenského na spôsob slovníka od najstarších čias do konca roka 1900. Od roka 1959 Š. Hanakovič zostavil viacero ročníkov Bibliografického zborníka, podieľal sa aj na tvorbe výkladového slovníka Slovenská knihovnícka terminológia (1965) a riešil viacero ďalších štátnych výskumných úloh v oblasti bibliografie a knihovníctva, pričom sa zameriaval na katalogizáciu, knižné fondy, historické knižnice, dejiny knižnej kultúry, terminologické a metodické otázky.

Posledná rozlúčka s bývalým správcom Matice slovenskej Štefanom HANAKOVIČOM na Národnom cintoríne v Martine

Posledná rozlúčka na Národnom cintoríne

Posledná rozlúčka so Štefanom Hanakovičom sa konala 18. júna 2020 podľa obradov rímskokatolíckej cirkvi v Kostole sv. Martina v Martine za prítomnosti rodiny, viacerých katolíckych kňazov, bývalých spolupracovníkov, priateľov i vedenia mesta Martin a Žilinského samosprávneho kraja. Na obrade bol prítomný aj predseda vlády Slovenskej republiky Igor Matovič, ktorý patrí k blízkej rodine nebohého, a viacerí poslanci Národnej rady Slovenskej republiky (Anna Záborská, Peter Vons a iní). Svätú omšu celebroval žilinský diecézny biskup Mons. Tomáš Galis. Po nej v rozlúčkovej reči predseda Matice slovenskej Marián Gešper priblížil Hanakovičovo pôsobenie v Matici slovenskej a zhodnotil jeho význam pre jej dejiny. Za vedenie Spolku sv. Vojtecha v Trnave sa s nebohým rozlúčil jeho tajomník Daniel Diana, ktorý vyzdvihol Hanakovičovu celoživotnú nezlomnú vieru v Boha. Za mesto Martin sa smútočnému zhromaždeniu prihovoril primátor Ján Danko, bývalá starostka Kútov Mária Macejková a starostka Senohradu Oľga Bartková, keďže v oboch obciach bol Š. Hanakovič čestným občanom. Spomienkou na nebohého prispel aj jeho osobný priateľ a bývalý dlhoročný martinský farár Jaroslav Pecha. PhDr. Štefana Hanakoviča po smútočnej rozlúčke pochovali na Národnom cintoríne v Martine a záverečné pohrebné obrady celebroval Jaroslav Pecha. Nad hrobom sa so Š. Hanakovičom rozlúčil matičný hudobný súbor Valčianka z Valče.

Klára KOMOROVÁ

■ ROK NÁDEJÍ A SKLAMANÍ

Šesťdesiate roky sa niesli v znamení politického odmäku, čo sa v roku 1963 premietlo aj do veľkolepých osláv a vedeckých podujatí v súvislosti so stým výročím založenia Matice slovenskej, keď sa položil aj základný kameň jej budúcej novej modernej budovy na martinskej Hostihore. Demokratizácia a uvoľnenie pomerov sa odrazili aj v tom, že sa pripravil i prijal nový zákon o Matici slovenskej, ktorý jej mal prinavrátiť bývalé postavenie a vážnosť, ktorú požívala v národe pred rokom 1948. Je symbolické, že matičný zákon vstúpil do platnosti v roku 1968 a 10. a 11. augusta sa v Martine zišlo po dvoch desaťročiach jej valné zhromaždenie, pričom sa popri knihovnícko-archívnej inštitúcii malo obnoviť členské hnutie. Tento pozitívny trend sa začal rúcať už o desať dní po vstupe vojsk Varšavskej zmluvy do Československa, jeho následnej sovietskej okupácii a počas komunistickej normalizácie, v rámci ktorej ďalší zákon o Matici slovenskej z roka 1973 jej činnosť vrátil do predaugustových koľají.

Komunistická normalizačná politika a jej Štátna bezpečnosť aj po roku 1970 naďalej, ba možno konštatovať, že intenzívnejšie sledovala katolícku intelektuálsku skupinu v Matici slovenskej, pod jej drobnohľad sa dostali blízki spolupracovníci a priatelia Š. Hanakoviča, a to M. A. Kováč, J. Chovan-Rehák či P. Maruniak, ku ktorým sa zaradili Cyril Žuffa, Tomáš Trancygier, Blažej Belák, Vojtech Šarluška a Ladislav Lajčiak.

Ani v tomto ťažkom normalizačnom období sa Š. Hanakovič nevzdal svojho náboženského presvedčenia a národného povedomia, spolupracoval s katolíckym disentom a udržiaval kontakty s tajnou cirkvou. Z týchto dôvodov mal zakázanú publikačnú činnosť a mohol iba redigovať, zostavovať a pripravovať práce či projekty pre iných autorov v oblasti retrospektívnej bibliografie, metodiky bibliografie, knižničnej a informačnej vedy, pričom poslednými dvoma knižne vydanými Hanakovičovými odbornými publikáciami pred dlhou nútenou pauzou bola Literárno-múzejná bibliografia (1970, v autorstve s Jaroslavom Rezníkom st. a Jozefom Špetkom, pričom prvého z politických dôvodov vyhodili z Matice slovenskej a druhý emigroval do západného Nemecka) a monografia Systém bibliografie na Slovensku ako súčasť informačného systému Slovenskej socialistickej republiky (1972).

V sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch sa ako popredný slovenský a medzinárodne uznávaný bibliograf, knihovník a informatik zapojil do prác na štátnej výskumnej úlohe Integračný knižnično-informačný systém (IKIS), pričom až v období tzv. prestavby mohol vyjsť z autorskej anonymity, keď zostavil a bol vedúcim kolektívnych prác Komunikačný formát IKIS (1988) a Výmenný formát pre bibliografický, dokumentačný a katalogizačný záznam (1989).

■ V POZÍCII SPRÁVCU

Po novembri 1989 sa M. A. Kováč stal námestníkom ministra kultúry, pričom mu ležal na srdci osud Matice slovenskej, ktorý sa pod vplyvom jej vtedajšieho predsedu Jozefa Markuša v rodiacej sa demokracii začal uberať nedemokratickými cestami, čo v roku 1991 legalizoval nový matičný zákon. V tomto zložitom období transformácie spoločnosti a kultúry v roku 1992 aj na podnet M. A. Kováča prijal Š. Hanakovič post správcu Matice slovenskej, aby do nej ako kresťanský demokrat a odborník vniesol tradičného ducha apolitickej kultúrnosti a vysokej odbornosti. V hektickej dobe sa čoskoro dostali do príkreho rozporu stanoviská autoritatívneho predsedu Matice slovenskej J. Markuša a jej správcu Š. Hanakoviča. Ten sa stal objektom nevyberaných atakov, ktoré si proti nemu nedovolila ani Štátna bezpečnosť za komunistického režimu. V roku 1993 Š. Hanakovič rezignoval na funkciu správcu Matice slovenskej a prenechal ju svojmu priateľovi M. A. Kováčovi, ktorý sa v rokoch 1993 až 1994 ako posledný z „Martinčanov“ postavil na odpor proti J. Markušovi a jeho bratislavskej skupine.

■ RIADITEĽ V TRNAVE

V roku 1993 Š. Hanakoviča ako popredného súvekého slovenského katolíckeho intelektuála vymenovali za riaditeľa Spolku sv. Vojtecha v Trnave so zámerom, aby v ňom zúročil svoje dlhoročné skúsenosti a odbornosť, ktoré nadobudol v Matici slovenskej. Aj Spolok sv. Vojtecha prechádzal transformáciou, pretože i na jeho činnosti sa negatívne podpísala komunistická éra. Štefanovi Hanakovičovi sa na rozdiel od diania v Matici slovenskej podarilo spolok uchrániť od nežiaducich politických vplyvov. Systematická práca čoskoro priniesla výsledky, najmä vo vydavateľskej a kultúrnoosvetovej oblasti. S rozbehom a revitalizáciou spolkovej činnosti Š. Hanakovičovi pomáhali jeho bývalí matiční kolegovia a priatelia J. Chovan-Rehák a B. Belák. Prvý v rokoch 1993 až 1995 pôsobil ako šéfredaktor Katolíckych novín, druhý bol od roka 1996 šéfredaktorom spolkového vydavateľstva. Spoločne s J. Chovanom-Rehákom Š. Hanakovič zostavil a knižne vydal pamätnicu Kristov pútnik na Slovensku (1996), ktorá mapovala druhú pastoračnú cestu sv. Jána Pavla II. v Slovenskej republike. Pozornosť venoval aj osobnostiam z katolíckeho tábora slovenského národného hnutia a kultúry (Alexander Rudnay, Štefan Moyses, Franko Víťazoslav Sasinek, Michal Fedor, Peter Liba), a osobitne tým, ktoré sa zaslúžili o vznik a rozvoj Spolku sv. Vojtecha (Andrej Ľudovít Radlinský, Ján Palárik, Martin Kollár, František Richard Osvald, Anton Augustín Baník), vo viacerých biografických príspevkoch. Keď v roku 1999 Š. Hanakovič odchádzal na dôchodok, Spolok sv. Vojtecha mal stodvadsaťtisíc členov, kým v Matici slovenskej počet členstva klesol o polovicu zo šesťdesiattisíc na tridsaťtisíc, čo asi nepotrebuje komentár.

■ AKTÍVNY AJ NA DÔCHODKU

Aj po odchode na dôchodok sa Š. Hanakovič venoval vedeckej a publikačnej činnosti. Zostavil zborník 130 rokov Spolku svätého Vojtecha a 150 rokov Katolíckych novín (2001). Konečne mal čas dokončiť aj svoje ďalšie výskumy, ktoré mu nedovoľovala doviesť do konca jeho angažovanosť v Matici slovenskej a v Spolku sv. Vojtecha. Výsledkom týchto aktivít bola vedecká syntéza Dejiny Spolku svätého Vojtecha (2005) a biografická monografia Dr. Andrej Radlinský – kútsky farár (2006). Ostatnou knihou z jeho tvorivej dielne boli Dejiny Slovenskej národnej knižnice (2013), v ktorej osvetlil historické predpoklady, podmienky jej vzniku a fungovanie do roka 1960.

V posledných rokoch, aj po úmrtí milovanej manželky, ktorej stratu niesol nesmierne ťažko, často zavítal do Matice slovenskej na Mudroňovej ulici v Martine, aby sa pozhováral s bývalými kolegami aj s novými matičiarmi o práci i o živote, študoval v archíve, čítal Slovenské národné noviny a Slovenské pohľady. Prakticky až do 10. júna 2020, keď odišiel z časnosti do večnosti. Taký bol slovenský bibliograf, knihovník, kultúrny historik a dejateľ, katolícky intelektuál PhDr. Štefan Hanakovič, ktorý sa výrazným vedeckým, publikačným a organizátorským vkladom zapísal do dejín Matice slovenskej i Spolku svätého Vojtecha.

Naša práca má zmysel, a možno dnes teraz oveľa väčší ako predtým

Inšpiratívne komárňanské matičné stretnutie

Jozef ČERNEK

Zamestnanci kľúčových pracovísk Matice slovenskej z celého Slovenska sa stretli v Komárne na výjazdovom zasadnutí a školení, aby okrem iného videli a zažili prácu matičiarov v regióne Komárno.

„Boli to mimoriadne náročné, ale vskutku povznášajúce hodiny, ktoré sme zažili v Komárne, a som rád, že to bolo práve tu. Zažili sme úžasnú atmosféru mesta, stretli sme skvelých ľudí a pociťovali sme obrovskú hrdosť na Maticu slovenskú, keď na dvoch vypredaných predstaveniach ľudia stáli a tlieskali našim súborom," vyjadril sa riaditeľ členského ústredia a zároveň jeden z organizátorov pracovného výjazdu PhDr. Martin Fejko.

Už v dopoludňajších hodinách sa v stredu 17. júna stretli riaditelia Domov MS, vedúci jednotlivých pracovísk a aj celé vedenie MS v Dome Matice slovenskej v Komárne. Je to jeden z najväčších domov, ktoré MS vlastní. Prvé hodiny boli venované pracovnej porade a školeniu. Vedenie MS, menovite predseda Marián Gešper a správca Maroš Smolec, zhodnotilo uplynulé obdobie, vytýčilo ciele do budúcnosti.

■ SILA V ĽUĎOCH

„Sila Matice slovenskej je v miestnych odboroch a v ľuďoch, ktorí v nich pracujú. Je našou povinnosťou starať sa o nich a smerovať naše aktivity najmä k členskej základni," zdôraznil predseda MS. „Situácia s financiami nie je jednoduchá, dlhodobo čelí Matica nízkemu rozpočtu, ale napriek tomu vytvára stovky plnohodnotných podujatí naprieč celým Slovenskom. Svoju úlohu voči štátu si tak plní viac ako dobre. Je ale samozrejmé, že budeme pozorní k požiadavkám, k objednávke štátu. Očakávame však konštruktívne a seriózne konanie zo strany ministerstva kultúry ako rezortu, pod ktorý spadá naša inštitúcia," zhodnotil v krátkosti správca Maroš Smolec.

Školitelia a aj riaditeľ členského ústredia Martin Fejko viackrát zdôraznili, že MS a jej predstavitelia aj v regiónoch a na ústredí musia popracovať najmä na prezentácii svojej činnosti. „Robíme skvelé veci, robíme veľa pre našu vlasť, ale možno sa o tom málo vie. Ale to je v rukách nás všetkých. Dnešok je nastavený na marketing sociálnych sietí, propagáciu od človeka k človeku. A tak ako sú k nám blízko ľudia, musíme byť blízko k nim aj my. Napríklad prostredníctvom Facebooku a iných sociálnych sietí, " odznelo na školení.

■ PÔSOBIVÝ PROGRAM

Komárňanskí matičiari si pre svojich kolegov pripravili naozaj náročný, ale pôsobivý program. Bezprostredne po prvej časti porady sa spolu s vypredanou matičnou sálou (v zmysle platných hygienických opatrení) zúčastnili na piatej premiére pôvodného muzikálu Zver. Dramatický krúžok Gymnázia Ľ. J. Šuleka pri MO MS Komárno tvorí už šestnásť rokov na doskách, ktoré znamenajú svet. Na ich premiérach sa zúčastňuje aj hlava štátu a ako zhodnotili účastníci školenia, boli milo prekvapení kvalitou aj úrovňou diela. Bez problémov je porovnateľné s profesionálmi, ako ich poznáme napríklad z Novej scény. Nečudo, že predstavenie priťahuje verejnosť nielen z okolia Komárna. Dvadsať pôvodných piesní, náročné choreografie a pútavý príbeh. Aj to je dôvod, prečo má Dramaťák, ako mu hovoria miestni, každú sezónu vypredaných dvadsaťpäť repríz každého diela. „Klobúk dolu" a „bolo to neskutočné" – boli najčastejšie slová chvály pre nadšencov divadla z Komárna.

■ BOHATÉ ZÁŽITKY

Matičiarov v Komárne prijal na krátkom stretnutí aj primátor mesta Komárno Béla Keszegh a pochvaľoval si spoluprácu s Maticou slovenskou – ako s jedným z hlavných partnerov pri organizovaní kultúrneho života v meste.

„Aj toto leto, ktoré bude určite poznačené tým, že ľudia radšej ostanú vo svojej krajine a nebude sa veľa cestovať, plánujeme s Maticou plnohodnotné kultúrne zážitky. Sme radi, že práve u nás sa tak výrazne darí divadelnej a folklórnej činnosti. A rád by som poukázal na fakt, že ak prácu Matice slovenskej chváli Slovák, je to v poriadku. Ale tu sa na jej podujatiach zúčastňujú a spoluprácu si pochvaľujú aj Maďari vrátane škôl. Študenti tak majú možnosť zlepšovať si slovenčinu," vyjadril sa primátor mesta Komárno. Kroky matičiarov viedli aj do Baziliky svätého Ondreja, kde ich prijal biskupský vikár, kanonik a dekan komárňanskej fary vdp. Róbert Kiss. Spolu s Lórantom Lápesom (riaditeľ rádia Mária) ich previedli jedným z najväčších kostolov trnavskej arcidiecézy, ktorý bol nedávno povýšený na Baziliku minor.

Pani farárka Horňáková matičiarov prijala a pohostila v evanjelickej farnosti v Komárne. Mimoriadne pekným momentom bolo, keď sa na malú chvíľu zhostil organa podpredseda MS Marek Hanuska, ktorý mimo iné pôsobí aj ako kantor ECAV v Očovej. A takto symbolicky prepojil evanjelikov Komárna a stredného Slovenska.

■ REBELI NA ZÁVER

Záver naozaj bohatého programu patril strhujúcemu vystúpeniu Slovenských rebelov. Helenka je takmer obyčajný príbeh o neobyčajnej žene. Rebeli predviedli jeho šiestu reprízu v Mestskom kultúrnom stredisku – a opäť pred vypredaným hľadiskom.

„Boli sme neskutočne hrdí, keď náš matičný súbor nadšení diváci niekoľkokrát vytlieskali a vyvolali na scénu na opakovačky. Príbeh bol krásne spracovaný a mimoriadne dojímavý, bolo vidieť, že štyridsaťosem účinkujúcich tvorí s láskou, a diváci to patrične ocenili," zhodnotili hostia skvostný zážitok z predstavenia, ktoré sa skončilo v neskorých nočných hodinách.

„Som veľmi rád, že prišli kolegovia z celého Slovenska, nielenže sme sa radi pochválili našou prácou, ale pomohli nám vytvoriť úžasnú atmosféru na našich predstaveniach. Vyše tri mesiace sme nemohli robiť to, čo robíme najradšej, a som rád, keď sa to znova rozbehlo, boli pri tom. Verím, že prídu zas, či už so svojimi členmi z MO, alebo s rodinami. Veľmi radi ich tu privítame," zhodnotil hlavný organizátor Jozef Černek, riaditeľ Domu MS v Komárne.

MATIČNÉ DEPEŠE

UZOL tentoraz uspel

Slovenským Mestom kultúry v roku 2021 bude Stará Ľubovňa. Rozhodla o tom dvojročná usilovná príprava a práca obetavého tímu kultúre oddaných ľudí v regióne, ktorí po predošlom neúspechu vo finále, keď výberová komisia uprednostnila mesto Nové Zámky, sa nevzdali, sústredili všetok potenciál a schopnosti a dokázali tentoraz presvedčiť projektom UZOL a jeho štyrmi dramaturgickými líniami U – Urban clash, Z – Zoom, O – Oko, L – Laboratórium. Obsahu úspešného akronymu a jednotlivým jeho líniám sa v matičnom týždenníku budeme venovať. Už najbližšie s oduševneným folkloristom, vedúcim súboru Barvinok v Kamionke a riaditeľom Ľubovnianskeho svetového strediska Ing. Martinom Karašom.

Šindle na zámku v Hlohovci

Ide aj nejde o tradičnú drevenú krytinu na strechy chyží, chalúp, drevenic aj výstavnejších domcov a honosnejších stavieb v minulosti. Výtvarne zušľachtený drevený štiepaný šindeľ použil v lete 2011 známy výtvarný kritik a teoretik umenia Ľudovít Petránsky ml. na podnet výtvarníka Viliama Lovíšku ako darček pre jeho manželku. Nápad sa zapáčil natoľko, že onedlho sa v Starej Bystrici uskutočnila prvá výstava takýchto „výtvarných objektov" a onedlho ich bolo aj od známych a uznávaných umelcov toľko, že vznikla galéria, ktorá tieto šindle vystavuje. Najnovšie v Hlohovskom zámku od 26. júna do 14. augusta prezentuje stopäťdesiat týchto dielok, pod ktoré sa okrem iných podpísali Andrej Rudavský, Marek Ormandík, Igor Piačka, Martin Augustín, Karol Weisslechner, Drahomír Prihel na výstave Na šindli a INAK(šie). Vedno s nimi sa totiž predstavujú aj členovia rovnomennej výtvarnej skupiny, ktorá vznikla v roku 1989 ako reakcia na spoločenské zmeny v tom roku, a jej členmi sú R. Bielik, E. Hnatová, M. Hnat, M. Lovíčková, V. Lovíška, J. Raška a S. Trepáč.

Mlynarčíkova K(RAJ)ina v Prahe

*Pri mene RNDr. Emil Mlynarčík (*1960) treba chvíľu premýšľať, ktorú z daností tohto rodáka z Vernára a absolventa MFF UK vyzdvihnúť. Dokáže zabehnúť maratón, ale aj namaľovať obraz, ktorý súperí vernosťou s krajinárskou fotografiou. A práve takéto výtvarné diela môžu obdivovať návštevníci Slovenského domu v Prahe na jeho autorskej výstave od 25. júna do 7. augusta.*

Zbojník Jurko s francúzskym šarmom

Koronavírus negatívne zasiahol aj do činnosti Slovenských inštitútov v zahraničí. Ich pracovníci v úsilí plniť svoje poslanie siahli po nových formách prezentácie našej vlasti. Vo Francúzsku koncom júna napríklad ponúkali ako posledný v cykle slovenských klasických filmových snímok prvý slovenský dlhometrážny kreslený film autora Viktora Kubala Zbojník Jurko (1976) s francúzskymi titulkami.

Pripravuje Emil SEMANCO

Jozef Cíger Hronský už nie je medzi nami šesťdesiat rokov

Svet stále zostáva na trasovisku

František KLIMO – Foto: archív autora

Významný slovenský spisovateľ a pamätný správca Matice slovenskej Jozef Cíger Hronský sa narodil 23. februára 1896 vo Zvolene. Zomrel pred šesťdesiatimi rokmi 13. júla 1960 v argentínskom meste Luján v provincii Buenos Aires. Učiteľský ústav absolvoval v roku 1914 v Leviciach, v Kremnici a v Martine učil na meštianskej škole. V Matici slovenskej pracoval od roka 1933. Spočiatku ako redaktor časopisu Slniečko, od roka 1933 ako tajomník inštitúcie a od roka 1940 ako jej správca. Angažoval sa pri založení a výstavbe tlačiarne Neografia. V roku 1936 sa zúčastnil ako člen delegácie Matice na slovenskej misii k americkým Slovákom, kam aj potom po vojne v roku 1945 emigroval. Bol predsedom SNR v zahraničí a čestným predsedom Spolku slovenských spisovateľov a umelcov v zahraničí. V roku 1959 založil Maticu slovenskú v zahraničí.

Písal literatúru pre deti aj dospelých, ale venoval sa i výtvarnej tvorbe, ba dokonca istý čas ho aj tento jeho talent v emigrácii živil. Dlhý je rad jeho knižných titulov – U nás, Najmladší Závodský, Domov, Žltý dom v Klokoči, Proroctvo doktora Stankovského, román Chlieb, Jozef Mak, Podpolianske rozprávky, Tomčíkovci, Sedem sŕdc, Jarný vietor, Kremnické povesti, Smelý Zajko, Zakopaný meč, Budkáčik a Dubkáčik, Tri múdre kozliatka, Budatínski Frgáčovci, Zlatý dážď, Zlatovlasá sestra, Zlaté hodinky, Zábavky strýka Kurkovského, Pisár Gráč, Andreas Búr Majster, Dve slovenské Ameriky, Svet na Trasovisku...

Jozef Cíger Hronský bol vynikajúci organizátor kultúrneho života, neslúžil režimu, ale národu. Bol strojcom rozmachu Matice, vybudoval z nej ustanovizeň, ktorá aktivizovala aj viedla kultúrny a spoločenský život, mala pestrý edičný program, knihy nielen vydávala, ale aj jeho pričinením sformovala a uviedla do života postupy na zabezpečenie edičnej prosperity, kde sa diela perspektívne pripravujú, vytvárajú, redigujú, distribuujú aj komerčne zhodnocujú.

Jozef CÍGER HRONSKÝ dožil život v argentínskom exile pred šesťdesiatimi rokmi.

Posledný román Hronského Svet na Trasovisku vydala Matica slovenská v roku 1990, kde uviedol svoj názor na udalosti, ktoré prebiehali v posledných rokoch druhej svetovej vojny, lebo Slovenskú republiku považoval za ostrov pokoja, vyzdvihol v ňom človeka, ktorý sa vojnou a násilím nepresadzuje.

V čase osláv sto tridsiateho výročia založenia Matice slovenskej 8. augusta 1993 jeho pozostatky aj spoločne s manželkinými uložili za prítomnosti prezidenta SR Michala Kováča a premiéra Vladimíra Mečiara na Národnom cintoríne v Martine.

Matej Bencúr neliečil len choroby, ale aj dušu slovenského národa

Na Orave a v Liptove čítali Kukučína

Text a foto: Peter VRLÍK

V hluku okolo koronavírusu akosi zaniklo jedno dôležité výročie. Pred sto šesťdesiatimi rokmi, 17. mája 1860, sa v oravskej dedinke Jasenová narodil Matej Bencúr. V slovenskej literatúre je známejší pod menom Martin Kukučín. Radí sa medzi najvýznamnejších predstaviteľov slovenského literárneho realizmu. Je autorom románov, cestopisov a mnohých kratších prozaických útvarov, ktoré sa dodnes tešia pozornosti najširšej čitateľskej verejnosti.

Matej Bencúr si zvolil lekársku profesiu, no neliečil len choroby, ale tiež dušu slovenského národa. Pracovníci Domu Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši si predsavzali, že významné výročie Martina Kukučína dôstojným spôsobom pripomenú. Rozhodli sa pripraviť podujatie pod názvom Orava, Liptov číta Kukučína. V spolupráci s predsedom Miestneho odboru MS v Dolnom Kubíne Martinom Zembjakom oslovili školy, ale aj ostatné miestne odbory MS pôsobiace v regiónoch Liptova a Oravy, oboznámili všetkých s touto akciou a požiadali o súčinnosť na jej uskutočnení s cieľom zapojiť školákov do čítania spisovateľovho diela práve v čase, keď po mesiaci nútenej prestávky nastúpili do škôl žiaci prvých až piatych ročníkov. Čítalo sa 17. júna na oravských a liptovských školách v jeden deň – mesiac po výročí narodenia M. Kukučína, od ktorého uplynulo stošesťdesiat rokov. Zapojilo sa šestnásť základných škôl na Orave a desať na Liptove. Oslovení riaditelia škôl vyjadrili veľkú spokojnosť s tým, že deti budú čítať Kukučína, lebo čitateľská gramotnosť v čase internetu sa čoraz viac znižuje. Na projekte sa dovedna zúčastnilo dvadsaťsedem základných škôl a šesťstosedemdesiatštyri žiakov z Liptova a Oravy..

Matičiari z Oravy a Liptova pripravili pre školákov zaujímavé podujatie spojené s čítaním klasickej literatúry, keďže v čase internetu sa čitateľská gramotnosť žiakov povážlivo znižuje.

Matičiari Oravy a Liptova pripravili zaujímavé podujatie pre školskú mládež. Aj takto napĺňajú Národný program Matice slovenskej. Nie slovami, ale činmi sa usilujú zvýšiť vzdelanostnú úroveň našej mládeže, medzi ktorú nesporne patrí aj čítanie z diel našich významných slovenských spisovateľov. Martin Kukučín medzi nich nesporne patrí. Marek Nemec, podpredseda MS a riaditeľ Domu MS, vyslovil slová poďakovania všetkým zúčastneným a po kladnej odozve daného podujatia plánujú spoločne pripraviť podobným spôsobom čítanie aj iných velikánov nášho národa a literatúry.

Symbolická je aj skutočnosť, že vo filmovej verzii diela Martina Kukučína Rysavá jalovica účinkovala významná herečka, matičiarka a osobnosť Eva Kristinová, ktorá nás v čase realizácie tohto podujatia navždy opustila.

OČAMI MATIČIARA

Akože tlačová konferencia premiérov SR a Maďarska opäť ukázala klamstvá maďarskej exekutívy o Slovákoch žijúcich v Maďarsku. Od 19. storočia sa ani jeden maďarský politik nepreprac-oval k pravde o ich postavení a úlohe Maďarov v zahraničí. V. Orbán a celá plejáda maďarských politikov na to majú svoje páky... Vytrvalo a bez hany zavádzajú. Maďari v Rumunsku, na Slovensku, v Srbsku, Chorvátsku, Ukrajine i zámorí ako ugrofínsky národ – jediný v Európe a vo svete – vnucujú svoju taktiku nezorientovaným politikom...

Orbánove pľuvance

Keďže sa pripomína výročie Trianonu, treba povedať (a to je osobná skúsenosť), že Orbánove reči sú primitívne floskuly. V mnohých tzv. slovenských školách v Maďarsku visia plagáty o tzv. Magyarországu, kde je spomínané aj Slovensko. Orbánove reči Matovičovi o tzv. slovenských školách a inštitútoch v Maďarsku je jalová propaganda, keďže má tam slovenčina – takpovediac – terciárne postavenie. V tzv. slovenských školách v Maďarsku nájdete akože vlastivedné kútiky, kde je vedľa J. Štúra, J. M. Hurbana, M. M. Hodžu portrét L. Košuta, dokonca so zatykačom a rozsudkom na ich popravu (1848 – 1849). V jednom nemenovanom tzv. slovenskom gymnáziu v Maďarsku hovoria po slovensky len učitelia slovenčiny a dejepisu. Ešteže tam u našich „dobrých susedov“ máme dobrých slovenských kňazov. Odporúčam Ivládnym politikom, týždennú exkurziu po týchto školách a inštitúciách. Slovenskej politickej elite by skutočne prospelo, ak by sa o ich postavenie zaujímali nielen počas oficiálnych návštev a prijímali informácie z prvej ruky, nie sprostredkované úradné stanoviská. Na slovenskom juhu už existuje de facto maďarská autonómia, po ktorej volali od roka 1990 politici ako M. Durray, J. Berényi, J, Nagy, Z. Simon, P. Czáky a i. Pojem autonómie sa dlhé roky pertraktuje v domácich maďarských médiách, najmä v ÚjSzó, ale i vo verejnoprávnom vysielaní RTVS. Vláde sa ušli za jeho iniciatívy k Maďarom ďalšie ataky. Len aby z toho nebola nová korona... Verme, že si nechá vysvetliť odborníkmi, ako ho Maďari rafinovane zavádzajú.

Stanislav BAJANÍK,
MO MS Matice slovenskej

Eduard Chmelár: Zdá sa, že ministerka kultúry počúva len jednu stranu

Kto píše ministerke noty?

Prevzaté z internetového denníka HLAVNÉ SPRÁVY

Politológ Eduard Chmelár kriticky okomentoval aktuálne rokovania medzi Maticou slovenskou a Ministerstvom kultúry SR, pričom z neochoty pomôcť kľúčovej národnej inštitúcii viní súčasnú ministerku Natáliu Milanovú z hnutia OĽaNO. Chmelár pripomenul, že keď sa delili posty v súčasnej vláde, jej predseda Igor Matovič povedal, že kultúru nikto nechce, a tak si ju zobralo pod patronát jeho hnutie.

„Máloktorý výrok tak symbolizuje skutočný vzťah dnešnej politickej garnitúry ku kultúre ako práve tento. Na kultúre, ktorá by mala byť základom každej zásadnej zmeny, nikomu nezáleží, a tak to aj vyzerá,“ vstupuje do problematiky spomínaný politológ. „Svojim študentom rád pripomínam nasledujúci príklad: za štyri roky vo funkcii povereníka pre osvetu a školstvo Laco Novomeský založil Slovenskú filharmóniu, Slovenskú národnú galériu, vybudoval Slovenskú akadémiu vied, sieť regionálnych divadiel, odborných a umeleckých škôl. Ktorý minister sa s ním môže hoci aj vzdialene porovnávať? Od novej ministerky kultúry Natálie Milanovej iste nikto nečakal revolučné zmeny, ale nejaké nároky by sme predsa len mali mať. Jej doterajšie pôsobenie v rezorte však naznačuje, že v ňom vôbec nie je zorientovaná, a ak by bol v centre záujmu tejto spoločnosti, už dávno by to bol škandál,“ tvrdí v komentári Chmelár.

Dodal, že k činnosti Matice slovenskej bol sám v minulosti veľmi kritický. „Hoci som bezprostredne po revolúcii zakladal či skôr obnovoval Miestny odbor Matice slovenskej v Pezinku, veľmi skoro som z nej vystúpil prakticky z rovnakých dôvodov, ktoré uviedol vo svojom otvorenom liste Milan Rúfus, keď sa vzdal členstva vo Výbore MS (ak ste tento múdry text nečítali, nájdete ho v básnikovej knihe Epištoly staré a nové). Neskôr, keď sa najmä pod vedením Mariána Tkáča presadzovali v Matici otvorene fašizujúce trendy, vydávali sa spisy pohrobkov Tisovho režimu a velebil sa ľudácky satelit nacistického Nemecka, som verejne vyhlásil, že ak toto bude pokračovať, tak by mal štát prestať financovať túto organizáciu. Urobil som tak oveľa skôr, ako sa týmto krokom začal vyhrážať vtedajší minister kultúry Marek Maďarič.“

Odvtedy sa však podľa Eduarda Chmelára veľa zmenilo. Tvrdí, že súčasný predseda Matice slovenskej Marián Gešper nastúpil zložitú, ale jednoznačnú cestu obrody tejto najstaršej celoslovenskej organizácie, ozdravil financie,

znížil svoj plat o tisíc eur, rozlúčil sa s niektorými vyslovene fašizoidnými indivíduami, jednoznačne sa prihlásil k odkazu Slovenského národného povstania a pod jeho vedením vzniklo aj niekoľko zaujímavých dokumentov na túto tému. „Nevravím, že tu nie sú problémy, môžeme diskutovať o tom, či niektoré činnosti Matice nie sú duplicitné, ale cestu, ktorú nastúpilo súčasné vedenie Matice slovenskej, treba podporiť, nie apriórne hanobiť.“

„Bol som v šoku z výsledkov minulotýždňového rokovania predsedu Matice slovenskej s ministerkou kultúry. Natália Milanová sa predstavila nielen v svetle, v akom ju nepoznám (až arogantná neochota počúvať argumenty), ale čo je možno ešte horšie, preukázala žalostnú neznalosť rezortu: nerozumie zákonným a inštitucionálnym rozdielom medzi Národným osvetovým centrom a Maticou slovenskou a vo viacerých oblastiach viditeľne len tápa. Zdá sa, akoby bola ochotná počúvať len požiadavky bratislavských umelcov, a preto ma zaujíma, kto jej píše ‚noty´.“

Eduard Chmelár ďalej rámcuje, že chce veriť, že Natália Milanová nechce vstúpiť do dejín ako druhá političa, ktorá po Kolomanovi Tiszovi zruší Maticu slovenskú. „Ak sa fungovanie Matice slovenskej správne nastaví, táto organizácia má svoje opodstatnenie. Znalosť slovenských dejín a udržiavanie tradícií, historických medzníkov a osobností, na ktorých stojí naša identita a štátnosť, je u nás stále žalostne malá. Propagácia je sterilná a neúčinná. Je čo zlepšovať, ale vyžaduje si to skôr viac peňazí ako menej.“

„Maďari si na juhu Slovenska doslova značkujú územie sochami, bustami a pamätnými tabuľami často pochybnej kvality. To nie je výčitka voči nim, ale smerom k našim inštitúciám, prečo juh zanedbávajú (podobne aj v ekonomickej oblasti, ale to je iná téma). Najvyšší slovenský vojenský hodnostár a jeden z najväčších vojvodcov 18. storočia poľný maršal Andrej Hadik sa narodil v Dunajskom Klátove, ale v jeho rodnej obci nenájdeme na neho žiadnu pamiatku, stojí tu však socha významného maďarského politika a učenca Istvána Széchenyiho, ktorý tu v živote nebol,“ pokračuje Chmelár.

Taktiež tvrdí, že pomoc zahraničným Slovákom je nesystematická a doteraz sa nám nepodarilo vyformovať z nich lobistickú silu, ktorá môže významne pomôcť pri napĺňaní zahraničnopolitických cieľov Slovenskej republiky. „A takto by sme mohli pokračovať. Matica slovenská by mala dvíhať poznanie a vnímanie jedinečnosti slovenských reálií, mala by propagovať to najlepšie zo Slovenska a mala by to robiť spôsobom, ktorý je moderný a príťažlivý nielen pre našincov, ale aj pre cudzincov. Nihilistické opovrhovanie všetkým slovenským považujem za rovnaký komplex ako tupé búchanie sa do pŕs bez vedomia zmyslu našej hrdosti. Ministerstvo kultúry by malo pozvať všetkých ľudí dobrej vôle do verejnej diskusie, ako to zmeniť, nie politikárčiť tam, kde je to nevhodné. Stále chcem veriť, že Natália Milanová má dobré úmysly a niekto by jej mal poradiť, ako sa v tom lepšie vyznať. Každý, kto sa pohybuje v oblasti nášho kultúrneho dedičstva, by mal našľapovať veľmi opatrne,“ uzatvára E. Chmelár.

https://www.hlavnespravy.sk/chmelar-matici-slovenskej-zda-sa-ze-ministerka-kultury-ochotna-pocuvat-poziadavky-bratislavskych-umelcov-preto-ma-zaujima-pise-noty/2206768

V Lučenci spomínali na Palkoviča

Členovia Miestneho odboru Matice slovenskej v Lučenci si 13. júna pri pamätnej tabuli na Základnej škole s materskou školou J. Kármána s vyučovacím jazykom maďarským skromne pripomenuli sto sedemdesiate výročie úmrtia slovenského básnika, redaktora a pedagóga Juraja Palkoviča (1769 – 1850). Pamätnú tabuľu Jurajovi Palkovičovi tu odhalili aj za prítomnosti vedúcich predstaviteľov Matice slovenskej v marci minulého roka.

Juraj Palkovič bol ako redaktor Týdenníka a Tatranky priekopníkom slovenskej periodickej tlače, venoval sa i vydávaniu ľudových kalendárov. Bol stúpencom používania češtiny, čo ho dostalo do sporu so štúrovcami, ale aj s Karolom Kuzmányim, ktorý pôvodne presadzoval modernejší variant češtiny. S Lučencom spája Palkoviča jeho učiteľské pôsobenie z roka 1794.

Ladislav KOVÁČIK

Nebyť matičiarov z Lučenca sotva by bola na tamojšej ZŠ s MŠ J. Kármána s vyučovacím jazykom maďarským pamätná tabuľa na tamojšie učiteľské pôsobenie Juraja Palkoviča.

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
·tasr·

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V SNN č. 23/2020 sme priblížili posledné dni slovenskej vlády vo vojnových rokoch, keď JUDr. Štefan Tiso podpísal kapitulačný akt 8. mája 1945 v Kremsmünsteri (Rakúsko) po rokovaní s veliacimi americkými dôstojníkmi. JUDr. Štefan Tiso vykonával od septembra 1944 do 1945 funkciu predsedu vlády, ministra zahraničných vecí a ministra spravodlivosti Slovenského štátu. A práve na neho sme sa pýtali. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Albína Paceková, Košice; Matilda Labisová, Podolínec; Milan Krížik, Hurbanovo.

• V našich matičných novinách pomerne často píšeme o legendárnom správcovi Matice slovenskej Jozefovi Cígerovi Hronskom a jeho dramatických životných osudoch. Na čele MS a v správcovskej pozícii ustanovizne však pôsobili viaceré výrazné osobnosti. S jednou takouto, ktorá navyše stála aj na čele Spolku sv. Vojtecha v Trnave, sme sa v minulých dňoch v Martine navždy rozlúčili. Napíšte nám meno tohto správcu MS.

Svoje odpovede posielajte na známu adresu redakcie alebo na jej elektronické kontakty našej administrátorke Ľubici Rišiaňovej do 10. júla t. r.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

4. júla

– pred sedemdesiatimi rokmi sa začalo vysielanie Rádia Slobodná Európa (1950); z Mníchova začalo vysielať v češtine prvého mája 1951

– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodil režisér a scenárista Štefan Uher (1930 – 1993); k výrazným znakom jeho filmovej poetiky patrí časté obsadzovanie nehercov do hlavných úloh, nakrútil Kosenie Jastrabej lúky (1981), Pásla kone na betóne (1982), Šiesta veta (1986), Správca skanzenu (1988)

5. júla

– pred tridsiatimi rokmi zvolili poslanci FZ Václava Havla po druhýkrát za prezidenta Česko-Slovenska (1990); počas jeho druhého funkčného obdobia narastali rozpory medzi vtedajšou českou a slovenskou politickou reprezentáciou v názoroch na budúce usporiadanie

– pred sto rokmi sa narodila výtvarná umelkyňa Viera Kraicová (1920 – 2012); študovala v Bratislave aj v Prahe, bola členkou Skupiny 29. augusta (ďalšími členmi tejto výtvarnej skupiny boli napríklad aj Vincent Hložník, Ladislav Guderna či Rudolf Uher), neskôr sa podieľala na založení Skupiny 4

– pred sto rokmi sa narodila herečka Božena Slabejová (1920 – 2004); v divadle stvárňovala spočiatku komediálne postavy plné vitality, optimizmu a ľudovosti, vo filmoch stvárnila epizódne postavy prevažne dobrých žien, matiek a babičiek, nezabudnuteľnou je aj jej postava tety Strakovej v detskom kultovom televíznom seriáli Detektív Karol

6. júla

– pred šesťdesiatimi rokmi sa narodil atlét, olympijský víťaz a majster Európy v chôdzi Jozef Pribilinec (1960); na olympijských hrách v Soule (1988) nielen zvíťazil v chôdzi na dvadsať kilometrov, ale vytvoril aj nový olympijský rekord, v rokoch 1986 a 1988 bol česko-slovenským športovcom roka a v ankete Slovenský športovec storočia obsadil ôsme miesto, v rokoch 1994 – 1998 bol poslanec NR SR za SDĽ

8. júla

– pred desiatimi rokmi sa Iveta Radičová sa stala prvou premiérkou Slovenska; jej vláda padla na hlasovaní o eurovale v októbri 2011, Radičová bola aj ministerkou práce, sociálnych vecí a rodiny, podpredsedníčkou SDKÚ-DS, v roku 2009 neúspešne kandidovala na funkciu prezidenta SR

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil spevák Otto Weiter (1955); jeden z populárnych predstaviteľov šlágrovej hudobnej scény

9. júla

- pred stopiatimi rokmi sa vo Zvolenskej Slatine narodil bývalý správca Matice slovenskej PhDr. Juraj Paška. / 1915-2010/. Ako vtedy najvyšší predstaviteľ Matice vstúpil do ostrých konfliktov s vtedajším prezidentom Antonínom Novotným pre riešenie tzv. slovenskej otázky za čo bol z funkcie správcu odvolaný.

10. júla

– pred päťdesiatimi rokmi sa narodil politológ, prekladateľ a novinár Juraj Marušiak (1970); v rokoch 2004 – 2010 pôsobil ako predseda Spoločnosti pre strednú a východnú Európu

(lk)

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811. Tlač Neografia, a. s., Martin.. Rozširuje Slovenská pošta, a. s., Mediaprint Kapa a redakcia.. Redakčná rada: Marián Gešper, Marek Hanuska, Jaroslav Chovanec, Štefan Martinkovič, Veronika Matušková, Ján Jankovič, Viliam Komora, Ján Seman, Peter Štrelinger. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače,Uzbecká 4, P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 28 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografi e nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.